

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΗΘΙΚΗΝ

I

Η ΔΙΑΡΘΡΩΣΙΣ ΤΗΣ ΠΡΑΞΕΩΣ

§ 1. Ἡ φιλοσοφία τῆς πράξεως — μὴ κατορθωμένη ἐν τῇ μέγρῃ τοῦδε ἱστορίᾳ τῆς φιλοσοφίας¹ — ἐκκινεῖ μὲ τὴν ἀνάλυσιν τῆς ἑλῆς πράξεως: εἰς ἔκτε-
λεσιν, ἤτοι εἰς τὸ ψυχοφυσικόν, ἢ καὶ μόνον ψυχικόν,² ἀπλοῦν ἐνέργημα, τὸ
καὶ τελειοῦν τὴν πράξιν, καὶ εἰς καθορισμόν, ἤτοι εἰς τὸ, παρασκευαστικόν
τῆς «ἐκτελέσεως», διαλογιστικόν στάδιον τῆς πράξεως.

§ 2. Ἡ «πρακτικὴ στάσις» τῆς συνειδήσεως εἶναι ὅλως ἰδιότυπος, ριζικῶς
διατέρουσα¹ τῆς «θεωρητικῆς στάσεως» αὐτῆς. Κατὰ τὴν πρακτικὴν στάσιν τῆς
συνειδήσεως ἡ ἐναντι αὐτῆς «πραγματικότης» ἀποκαλύπτεται ὡς δέσμη δυνατο-
τήτων καὶ μάλιστα ὡς δέσμη δυνατοτήτων, ἢ μετατροπὴ ἐκάστης τῶν ὁμοίων
εἰς πραγματικότητα — καὶ οὕτω εἰς περαιτέρω δέσμη δυνατοτήτων, ἀναλυτικῶν δὲ
τῆς μετατρεπομένης —, ἀπέκειται εἰς τὴν ἀντίστοιχον ἀπόφασιν τῆς συνειδήσεως.
Τοιαύτη παρίσταται ἡ σύνθεσις τῆς πραγματικότητος, τῆς ἐκάστωτε δηλαδὴ προκει-
μένης πραγματικότητος, διότι ὑπὸ τοιαύτην ἐπιτικὴν γωνίαν, ἐν τῇ «πρακτικῇ στά-
σει», ἀντιμετωπίζεται καὶ συλλαμβάνεται ὑπὸ τῆς συνειδήσεως. Οὕτω, πάντως, ἡ
συνειδήσις ἐν τῇ στιγμῇ ταύτῃ πληροῦται ὑπὸ τῶν ἐν τῇ πραγματικότητι δυνατοτή-
των, ἢ μᾶλλον ὑπὸ τῶν ἀντιστοίχων πρὸς αὐτὰς «δυνατικῶν νοημάτων». Εἶναι
ἡ — πρῶτη² — δυνατολογικὴ φάσις τῆς συνειδήσεως, ἢ ἑτέρα³ τῶν μορ-

§ 1.— 1. Παρὰ τὴν *Kritik der Praktischen Vernunft* (1788) τοῦ Kant καὶ
τὴν *Praktische Philosophie* (1925) τοῦ Natorp, καὶ ἄλλα ἔργα μὲ παρομοίους
τίτλους, προδίδονται ἀνάλογον πρόθεσιν.

2. Δεδομένου, ὅτι ἡ «πράξις» ἐνταῦθα λαμβάνεται ὑπὸ εὐρυτάτην ἔννοιαν, περι-
λαμβάνουσα οὕτω καὶ περιπτώσεις π. χ. πληρώσεως τῆς συνειδήσεως ἀπλῶς διὰ
«θεωρίας».

§ 2.— 1. Ἡ ριζικὴ αὕτη διαφορὰ τονίζεται ἤδη, ἀν καὶ δὲν ἀναπτύσσεται, ὑπὸ
τοῦ Ἀριστοτέλους. Βλ. ἰδίᾳ Ἡθικά Νικομάχεια, Z, 1139 b.

2. Βλ. § 6.

3. Βλ. § 3.

φῶν, ὅφ' ἄς ἀναπτύσσεται ὁ καθορισμός, εἰς τὰς ἀλλεπαλλήλους φάσεις αὐτοῦ, μέχρις ἐξαντλήσεως πρὸς τῆς «ἐκτελέσεως».

§. 3 Ἡ πλήρωσις ὁμοῦ οὕτω τῆς συνειδήσεως διὰ «δυνατικῶν νοημάτων» δὲν ἀποτελεῖ καὶ ἐκπλήρωσιν. ἴσται τελείωσιν, τῆς ἐκάστοτε «πρακτικῆς στάσεως» τῆς συνειδήσεως, ὅταν θὰ ἀπετέλει ἀνάλογος πλήρωσις τῆς συνειδήσεως — δι' «ὄντικῶν νοημάτων» θεδαίως—ἐπὶ τῆς «θεωρητικῆς στάσεως» αὐτῆς. Ἡ φύσις τῆς «πρακτικῆς στάσεως» ἐνέχει τὴν πρόθεσιν πρὸς μετατροπὴν τῆς «δυνατικότητος» εἰς πραγματικότητα. Καὶ ἡ φύσις ἐξ ἄλλου τοῦ ἐν προκειμένῳ «δυνατικῶν νοημάτων» ἐνέχει τὴν πρόθεσιν πρὸς μετατροπὴν τῆς ἀντιστοίχου δυνατικότητος εἰς πραγματικότητα· δὲν ἐνέχει τὴν ἀνάπαυσιν εἰς τὴν ἐνεστώσαν κατάστασιν αὐτοῦ, ὅπως ἡ φύσις τοῦ «ὄντικῶν νοημάτων». — Ἐνῶ ὁμοῦ οὕτω ἕκαστον τῶν ἐν προκειμένῳ «δυνατικῶν νοημάτων» προτείνει τὴν μετατροπὴν αὐτὴν εἰς πραγματικότητα, ἡ περιεκτικότης τῆς «πράξεως», καὶ ἐπομένως καὶ τοῦ «καθορισμοῦ», ἐξαντλεῖται εἰς μίαν μόνον τοιαύτην μετατροπὴν. Ἡ πρᾶξις καὶ ὁ καθορισμός κινούνται ἐπὶ τῆς τροχίᾳς τοῦ χρόνου. Ὁ σύμφυτος αὐτῶν χρόνος εἶναι εὐθύγραμμος, ἀποτελούμενος ἀπὸ σειρὰν στιγμῶν. Ἐκάστη δὲ τῶν στιγμῶν ὡς ἐνέργεια ἔχει ἐνότητα· δὲν διαθέτει χωρητικότητα διὰ πολλὰς ἐνεργείας. (Ἡ πολλότης τῶν δυνατικῶν νοημάτων κατὰ τὴν «δυνατολογικὴν» φάσιν τοῦ καθορισμοῦ, καὶ κατὰ τὴν ἀντίστοιχον αὐτῆς στιγμὴν τοῦ χρόνου, ὑφίσταται, διότι ἔκει ὑπάρχει συνόρασις ἀπλῶς τῶν πολλῶν δυνατικῶν νοημάτων, καὶ οὕτω μίᾳ ἐνέργειᾳ μόνον. Ἡδὴ προτείνεται ἡ μετατροπὴ πλῆθους δυνατικῶν — τῶν ἀντιστοίχων πρὸς τὴν ἐλθούσα τῶν δυνατικῶν νοημάτων—εἰς πραγματικότητα, καὶ οὕτω πλῆθος μετατροπῶν, ἴσται ἐνεργειῶν, ὅπερ ἀνέφικτον ἐπὶ τῆς ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν — καὶ ὄχι διὰ πολλῶν παραλλήλων στιγμῶν — τροχίᾳς τοῦ χρόνου, διὰ τῆς ὁποίας καὶ μετὰ τῆς ὁποίας ἀναπτύσσεται ὁ καθορισμός, καὶ ἡ πρᾶξις). Ὁ καθορισμός λοιπὸν ἔχει ἤδη νὰ ἄρῃ τὴν πολλότητα εἰς ἐνότητα. Ἐπιτυγχάνει δὲ τοῦτο διὰ τῆς ἐκλογῆς ἑνὸς ἐκ τῶν πολλῶν δυνατικῶν νοημάτων, ὅπερ μόνον θὰ πληρώσῃ ἐφεξῆς τὴν συνείδησιν, ἀπ' αὐτοῦ δὲ καὶ δι' αὐτοῦ θὰ προχωρήσῃ ὁ καθορισμός· ἀλλὰ καὶ δι' ἀποβολῆς συνάμα τῶν ἄλλων δυνατικῶν νοημάτων· αἱ ἀντίστοιχοι πρὸς αὐτὰ δυνατικότητες δὲν πρόκειται πλέον νὰ μετατραποῦσιν εἰς πραγματικότητα· ἐφεξῆς ὑπάρχουν ὑπὸ νέαν κατάστασιν· ὡς παραλείψεις. Ἡ ὑπέρβασις τῆς δυνατολογικῆς φάσεως τοῦ καθορισμοῦ συνεπάγεται χαρακτηριστικὴν πλῆθος παραλείψεων. Εἶναι τὸ τίμημα² τῆς μεταβάσεως ἐκ τῆς πολ-

§ 3.— 1. Βλ. § 41.

2. Περὶ τῆς βαρυτάτης σημασίας τῆς «παραλείψεως», καὶ ἠθικῶς καὶ ἄλλως, βλ. Δεσποτοπούλου Ἠθικά, 1947, σ. 107—113. Εἰς αὐτὴν ἀκριβῶς ἀναφέρεται ὁ ἐκ-

λόγητος εἰς τὴν ἐνότητα. Ὁπωσδήποτε, διὰ τῆς ἐπιλογῆς ταύτης, ὁ καθορισμός μεταπίπτει εἰς δεοντολογικὴν φάσιν, τὴν ἐτέραν τῶν μορφῶν, ὅφ' ἂς ἀναπτύσσεται εἰς τὰς ἀλλαπαλλήλους φάσεις αὐτοῦ, μέχρις ἐξαντλήσεως πρὸς τῆς «ἐκτελέσεως». Τὸ ἐπιλεγὲν «δυνατικόν» νόημα προάγεται ἤδη εἰς «δεοντικόν» νόημα. Ὁ καθορισμός, καὶ οὕτω καὶ ἡ συνειδήσις, ἔχει ἀποκτήσει δι' αὐτοῦ καὶ ἐν αὐτῇ τὴν ἀναγκαστὴν ἐνότητα. Καὶ οὕτω ἔχει εὐχέρειαν πλέον νὰ κινηθῆ παραιτέρω, πρὸς τὴν ολοκλήρωσιν τῆς πράξεως τελικῶς.

§ 4. Τὸ «δεοντικόν νόημα», τὸ πληροῦν ἀποκλειστικῶς τὴν συνειδήσιν, ὡσεὶ ταυτιζόμενον μετ' αὐτῆς, καὶ οὕτω τὸ προκειμένον «δέον», δὲν εἶναι, κατὰ περιεχόμενον τοῦλάχιστον, εἰμὴ τὸ τέως δυνατικόν ἀπλῶς νόημα, καὶ οὕτω ἡ ἀντίστοιχος αὐτοῦ δυνατότης, ἦτοι μία ἐκ τῶν πολλῶν δυνατοτήτων, αἷτινες ἀνεκαλύφθησαν ἐντὸς τῆς πραγματικότητος ὑπὸ τῆς «πρακτικῆς πύσεως» τῆς συνειδήσεως. Κατὰ ταῦτα, «δέον» μὴ δυνατόν εἶναι ἀδιανόητον ἢ προϋπόθεσις διὰ τὴν σύλληψιν τοῦ δέοντος εἶναι ἢ ἀνακάλυψις τῆς δυνατότητος αὐτοῦ ἢ ἀφ' οὗ «δέον» οὐδὲν ἄλλο εἶναι εἰμὴ ἐπιλεγὲν, ἦ καὶ ἐπιλεκτόν, ἢ δυνατόν.

§ 5. Τὸ δεοντικόν νόημα ἐνέχει πάντοτε τὴν πρότασιν πρὸς μετατροπὴν εἰς πραγματικότητα, ἣν ἐνεῖχεν καὶ ὡς δυνατικόν ἤδη νόημα. Μόνον ἐνέχει βεβαίως αὐτὴν ὡς ἀξίωσιν πλέον μετὰ τὴν ἐκλείψιν ἄλλωστε τοῦ ἀνταγωνισμοῦ τῶν προτάσεων τῶν τέως συστοίχων αὐτοῦ δυνατικῶν νοημάτων. Καὶ ὁ καθορισμός ἐξ ἄλλου ἐνέχει, ἐκ τῆς φύσεως αὐτοῦ, τὴν φορὰν πρὸς παραιτέρω κίνησιν, καὶ δὴ μὲ ἀπετηρίαν κατευθυντικὴν τὸ δέον, τὸ πληροῦν τὴν νῦν στιγμὴν αὐτοῦ, ὡς νόημα δεοντικόν βεβαίως. Ἡ ἐν προκειμένῳ ἕμωσ ἐκ τοῦ δέοντος κατευθύνσις οὐδέποτε σχεδὸν εἶναι κατὰ τοιοῦτον τρόπον ἤδη, κεχαραγμένη, ὥστε νὰ εἶναι ἐρικτὴ ἢ ἄμεσος ἐπ' αὐτῆς ἐπέλευσις τοῦ ἀπλοῦ ἐνεργήματος, τοῦ συνι-

φραστικώτατος λόγος τοῦ G æ t h e (Faust, 632--638) «Ach! unsre Taten selbst, so gut als unsre Leiden, Sie hemmen unsres Lebens Gang».

§ 4.— 1. Ὅθεν, ἡ φαινομένη «ὑποκειμενικότης» ἀπλῶς τοῦ δέοντος, ἡ πολλαχῶς υἰοθετηθεῖσα καὶ βλαπτικώτατα ἐπιπεραγήσασα ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς φιλοσοφίας. Τὸ ἀναληθές τῆς ἐν προκειμένῳ «ὑποκειμενικότητος» καταδικνύεται σαφῶς καὶ διὰ τῶν μέχοι τοῦδε ἀναπτύξεων καὶ περαιτέρω διὰ τῶν ἀναπτύξεων ἰδία τῆς § 41.

2. Οὕτω ἐκλείπει καὶ ἡ ὅλως ἀτεγκτος ἀντίθεσις μεταξὺ δέοντος καὶ πραγματικότητος, ἡ συνηθέστατα κατατρούχουσα τὴν θεωρίαν τῆς πράξεως ἐπὶ μεγίστη ζημίᾳ οὐχὶ μόνον αὐτῆς.

3. Ἀντιθέτως πρὸς τὴν ἀκριτον κοινήν ἐννοιαν τοῦ «τρέποντος μὲν, ἀλλὰ μὴ δυνατοῦ».

4. Πβλ. N a t o r o p. cit., σ. 39.

5. Βλ. § 41.

στώντος τὴν «ἐκτέλεσιν», καὶ τελειούντος τὴν «πράξιν». Πρὸς τοῦτο, σχεδὸν πάντοτε, χρειάζεται περαιτέρω εἰσέτι ἀνάπτυξις τοῦ «καθορισμοῦ»: ὥστε τὸ πληρωτικὸν ἤδη καὶ κατευθυντικὸν αὐτοῦ «δέον» νὰ συνίσταται ἀπὸ δυνατότητα, ἢς ἢ μετατροπῇ, εἰς πραγματικότητα νὰ συμπίπτῃ πρὸς ἄπλοον, ψυχοφυσικόν, — ἢ καὶ ψυχικὸν μόνον — ἐνέργημα. οἷον τὸ συνιστῶν τὴν «ἐκτέλεσιν», καὶ τελειοῦν τὴν «πράξιν». Τὸ δέον, τὸ πληρῶν κατὰ τὴν νῦν στιγμὴν τὸν καθορισμὸν, εἶναι θεβαίως δυνατότης, ἠντλημένη, μάλιστα ἐκ τῆς προκειμένης πραγματικότητος: δὲν εἶναι ἕμιως ἀκόμη τοιαύτη δυνατότης. Καὶ οὕτω, τὸ δέον τοῦτο δὲν λειτουργεῖ ἀκόμη, ὡς ἀφετηρία κατευθυντικῆ ἀμέσως πρὸς τὴν «ἐκτέλεσιν»: λειτουργεῖ ἀμέσως ὡς κατευθυντικῆ ἀφετηρία πρὸς ἀναζήτησιν ἐν τῇ πραγματικότητι καὶ πάλιν ἤδη ἕμιως ὄχι ἐν τῇ εὐρυτέρᾳ πραγματικότητι. Ἐξ ἢς προέκυψεν ἡ δέσμη δυνατοτήτων, μία τῶν ὁποίων εἶναι ἀκριβῶς τὸ λειτουργοῦν νῦν ὡς κατευθυντικῆ ἀφετηρία δέον: ἔπως ἔξ ἄλλου καὶ ὄχι: ὑπὸ τὴν εὐρυτέραν ὀπτικὴν γωνίαν, ἐν τῇ «πρακτικῇ στάσει», ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἀνεκαλύφθη, ἢ δέσμη αὕτη δυνατοτήτων. Ἦδη, ἢ ἀναζήτησις κατευθύνεται εἰς περιοχὴν στενωτέραν ἐντὸς τῆς εὐρυτέρας ἐκείνης πραγματικότητος, καὶ δὴ εἰς τὴν περιοχὴν αὐτῆς. τὴν ὑποκειμένην εἰς τὴν ἔξ αὐτῆς πρότερον προκύψασαν δυνατότητα, τὴν ὀποτελοῦσαν ἤδη τὸ κατευθυντικὸν τῆς ἀναζήτησεως δέον: ἢ ἀναζήτησις δηλαδὴ κατευθύνεται ἤδη πρὸς τὰ στοιχεῖα τῆς εὐρυτέρας ἐκείνης πραγματικότητος, ἅπανα ἐμπίπτουν εἰς τὴν ἔξ αὐτῆς προκύψασαν πρότερον δυνατότητα, τὴν ἤδη λειτουργοῦσαν ὡς δέον. καὶ μάλιστα συνιστῶντα περαιτέρω δυνατότητας, ἀναλυτικῶς αὐτῆς καὶ βεβαίως ἔξ ἄλλου κατευθύνεται ἢ ἀναζήτησις, ἀντιστοίχως, ὑπὸ τὴν στενωτέραν «πρακτικὴν ὀπτικὴν», οἷα εἶναι ἀκριβῶς ἢ ἐκ τῆς τῶς δυνατότητος ἄπλοως, τῆς ἤδη λειτουργούσης ὡς δέον, ἦτοι μίᾳ τῶν πολλῶν δυνατοτήτων, τῶν ἀνεκαλυφθεισῶν ὑπὸ τὴν πρότεραν, εὐρυτέραν, «πρακτικὴν ὀπτικὴν».

§ 6. Ἐν τῇ στενωτέρᾳ ταύτῃ περιοχῇ πραγματικότητος, καὶ ὑπὸ τὴν στενωτέραν ταύτην «πρακτικὴν ὀπτικὴν», ἀνακύπτει περαιτέρω ἄλλη δέσμη δυνατοτήτων, καὶ δὴ τῶν ἀναλυτικῶν τῆς πρότερας δυνατότητος, τῆς λειτουργησῆς ἤδη ὡς δέον. Καὶ πάλιν «πραγματικότης» ὡς δέσμη δυνατοτήτων παρίσταται πρὸ τῆς συνειδήσεως καὶ ὑπάρχει πλῆθος δυνατικῶν νοημάτων ἐντὸς αὐτῆς. «Δυνατολογικῆ» καὶ πάλιν εἶναι ἢ φάσις τοῦ «καθορισμοῦ». Ἦδη, καθ' ἓν καὶ πρότερον τρόπον, ἐπιβάλλεται ὑπερνίκησις τῆς πολλότητος, καὶ πρόβασις εἰς τὴν ἐνότητα, διὰ τῆς ἐπιλογῆς ἐνός τῶν δυνατικῶν νοημάτων καὶ προαγωγῆς αὐτοῦ εἰς δεοντικόν. Περαιτέρω, τὸ ἐντεῦθεν δέον λειτουργεῖ ὡς ἀφετηρία κατευθυντικῆ τοῦ «καθορισμοῦ». Καὶ ἔξ ἄλλου, ἐνδέχεται, ἢ συνιστῶσα τὸ δέον τοῦτο δυνατότης νὰ μὴ εἶναι ἀκόμη τοιαύτη, ὥστε ἢ μετατροπῇ αὐτῆς εἰς πραγματικότητα ν' ἀποτελῇ ἄπλοον, ψυχοφυσικόν, — ἢ καὶ ψυχικὸν μόνον —, ἐνέρ-

γγημα. Τότε, καὶ πάλιν ἐπακολουθεῖ στροφή, πρὸς τὴν πραγματικότητα, πρὸς εἰσέτι στενωτέραν περιοχὴν αὐτῆς, καὶ ἐντὸς τῆς προτέρας κειμένην, ὡς καὶ ὑπὸ «πρακτικὴν ὀπτικὴν» εἰσέτι στενωτέραν, ἦτοι τὴν ἐκ τῆς ἡδῆ, ὡς δέον λειτουργούσης δυνατότητος. Καὶ βεβαίως, καὶ δι' ἄλλην μίαν φοράν, προκύπτει οὕτω δέσμη δυνατοτήτων, καὶ πλήρωσις τῆς συνειδήσεως διὰ δυνατικῶν νοημάτων' καὶ ἔπειτα ἐπιλογή ἐνὸς ἐξ αὐτῶν καὶ προαγωγή αὐτοῦ εἰς δευτικόν. Περαιτέρω εἰσέτι, καὶ πάλιν στροφή πρὸς τὴν πραγματικότητα· νέα πρόκυψις δυνατοτήτων· νέα ἐπιλογή, καὶ προαγωγή εἰς δέον, μίᾳς ἐξ αὐτῶν... Μέχρις ἔτου, ἢ προκύπτουσα οὕτω, καὶ ἐπιλεγομένη, καὶ εἰς δέον προαγομένη, δυνατότης εἶναι τοιαύτη πλέον, ὥστε ἡ μετατροπὴ αὐτῆς εἰς πραγματικότητα συμπίπτει μὲ ἀπλοῦν, ψυχροφυσικόν, ἢ καὶ ψυχικόν μόνον, ἐνέργημα. Τότε, δὲν υπολείπεται εἰμὴ νὰ ἐπέλθῃ τὸ τοιοῦτον ἐνέργημα· ἦτις ἐπέλευσις ἄλλωστε καὶ συντρέχει χρονικῶς μετὰ τῆς προαγωγῆς τοῦλάχιστον τῆς δυνατότητος εἰς δέον, ἢ ἔστω ἐπακολουθεῖ εἰς χρόνον (ψυχολογικῶς) ἀδιάκριτον ἀπὸ τοῦ χρόνου τῆς προαγωγῆς αὐτῆς. Ἡ ἐπέλευσις αὕτη τοῦ ἀπλοῦ ἐνεργήματος, ἢ μετατροπὴ τῆς τελευταίας ταύτης δυνατότητος εἰς πραγματικότητα, εἶναι τὸ δεύτερον καὶ τελειωτικὸν στάδιον τῆς «πράξεως», ἢ «ἐκτέλεσις».

§ 7. Ἡ «ἐκτέλεσις» εἶναι οὕτω ἀπλοῦν, ψυχροφυσικόν, ἢ καὶ ψυχικόν μόνον, ἐνέργημα· ὄχι πλέον διαλογιστικὴ ἐνέργεια, ὡς ὁ «καθορισμός». Δὲν εἶναι ὅμως οὕτω καὶ ἐντελῶς ἕτοιμος «νοηματικὸς» στοιχείου· τὸ τελευταῖον ἐν τῇ καθορισμῷ δυνατικῶν καὶ δευτικῶν «νόημα» κινεῖ, καὶ κατευθύνει, καὶ διαπλάσσει ἐπομένως, τὸ συνιστῶν αὐτὴν ἀπλοῦν ἐνέργημα, ἀχώριστον ἀπ' αὐτοῦ μέχρι τελειώσεως αὐτοῦ. Ἐν τούτῳ δὲ ἀκριβῶς καὶ ἡ συνάφεια «ἐκτελέσεως» καὶ «καθορισμοῦ», ἢ ὑπ' αὐτῆς συνέχισις καὶ ἐκπλήρωσις αὐτοῦ. Ἐξ ἄλλου, καὶ ἡ «ἐκτέλεσις», ὡς καὶ ὁ «καθορισμός», εἶναι· τῆς «πράξεως» ὡς ὅλου, καὶ ὄχι ὀρισμένης στιγμῆς αὐτῆς. Ἐν τῇ μετατροπῇ εἰς πραγματικότητα τῆς τελευταίας ἐν τῇ καθορισμῷ δυνατότητος ἐνυπάρχει καὶ μετατροπὴ εἰς πραγματικότητα τῆς πρώτης ἐν αὐτῇ ὡς δέον λειτουργησάτης δυνατότητος· ἂν καὶ ἡ μετατροπὴ αὕτη εἶναι πρὸς τὴν κατευθύνει μίᾳς μόνον ἐκ τῶν ἀναλυτικῶν αὐτῆς ὑπο-δυνατοτήτων, ἢ καὶ εἰσέτι μίᾳς μόνον τῶν ἀναλυτικῶν τῆς μίᾳς ταύτης περαιτέρω ὑπο-δυνατοτήτων, κ. ο. κ.

§ 8. Μετατροπὴ εἰς πραγματικότητα σημαίνει ὄχι στροφήν ἀπλῶς πρὸς τὴν προκειμένην πραγματικότητα· οἷα συμβαίνει ἐπὶ ἐκάστης τῶν προτέρων τῆς τελευταίας ἐν τῇ καθορισμῷ δυνατοτήτων, ἀφ' ἔτου αὕτη λειτουργεῖ ὡς δέον· ἢ τοιαύτη στροφή εἶναι «καθοριστικὴ» ἀπλῶς, καὶ ὄχι ἀκραιῶς «πρακτικὴ», καθόσον ἐπιφέρει ἀνακάλυψιν ἀπλῶς νέων, ἀναλυτικωτέρων, δυνατοτήτων ἐντὸς τῆς προκειμένης ἡδῆ πραγματικότητος. Ἐπὶ μετατροπῆς εἰς πραγματικότητα, ὑπὸ «πραγματικότητα» ἐννοεῖται πραγματικότης μὴ προκειμένη εἰμὴ ἀπὸ τῆς

μετατροπής της δυνατότητας εις αὐτήν, ἀπὸ καὶ διὰ τοῦ ἀπλοῦ ἐνεργήματος, τοῦ συνιστῶντος τὴν «ἐκτέλεσιν». Εἰς τὴν τοιαύτην κἀταρξιν παρουσίας ἐγκείται ἡ ἀναντικατάστατος συμβολὴ τῆς «ἐκτελέσεως».

§ 9. Πᾶσα ἐν τῷ καθορισμῷ προτέρα τῆς τελευταίας στιγμῆς τείνει πρὸς τὴν ἐν τῇ ἐκτελέσει στιγμῇ, καὶ ὑπάρχει ἀπὸ μιᾶς ἀπόψεως ἐν τῇ τάσει ταύτῃ πρὸς αὐτήν, ἐν τῇ προβλέπει καὶ προλήθει αὐτῆς· ἐφ' ἧς καὶ μόνον ἡ χάρις τῆς «πραγματώσεως», ἴσται ἐπιτυχίας μεταβολῆς ἐπὶ τοῦ σώματος τῆς ἤδη προκειμένης πραγματικότητας, εἴτε μετατροπῆς δυνατότητος εἰς ἐφεξῆς μόνον προκειμένην πραγματικότητα. Ἡ χάρις αὕτη προϋποθέτει ἐσχάτην ἐγγύτητα πρὸς τὴν ἤδη προκειμένην πραγματικότητα, ἄμεσον ἐπαφήν μὲ τὸ σῶμα αὐτῆς, ὥστε διὰ τοῦ ἐν τῇ ἐκτελέσει ἀπλοῦ ἐνεργήματος νὰ ἐπέρχηται πλέον ἀμέσως μετάπτωσις ἀπὸ τοῦ ἐνὸς στρώματος εἰς τὸ ἄλλο στρώμα τοῦ ἐκ δυνατότητων σώματος αὐτῆς—ὅποτε τὸ ἐγκαταλειπόμενον στρώμα ἐξαφανίζεται, οἶον· συμπτυσσόμενον ὡς ὑπόστρωμα ἢ ἐπὶστρωμα τοῦ ἄλλου—, ἀπὸ τῆς δεδομένης δυνατότητος εἰς τὴν θέσμην δυνατοτήτων, τὴν περιεχομένην ἐν τῇ ἀντιστοιχίᾳ πρὸς αὐτήν πραγματικότητι, εἰς ἣν διὰ τοῦ ἐν τῇ ἐκτελέσει ἀπλοῦ ἐνεργήματος μετατρέπεται αὕτη,—ἐν ᾗ καὶ ἐξαφανίζεται συνάμα, οἶον· διαλυομένη ἐντὸς τῆς νῦν προβαλλομένης θέσεως δυνατοτήτων—. [Ἐθαίως, διὰ συμπλέγματος «ἐκτελέσεως», κατόπιν συμπλέγματος «καθοριστικῶν» ἀνακαλύψειν συνδυασμῶν δυνατοτήτων, καὶ οὕτω καὶ δεσμῶν δυνατοτήτων, (ἀνάδρομος φερά τοῦ «καθορισμοῦ»), καὶ διὰ τῆς συγκροτήσεως οὕτω συμπλόκου πραγματικότητας, οὐδέποτε προκειμένης ἐν τῇ φύσει, οἷα εἶναι οἰαδήποτε μηχανή, προβάλλει ἤδη «δυνατότης» μὲ ἐσχάτην ἐγγύτητα πρὸς τὴν τοιαύτην, προκειμένην ἤδη, «πραγματικότητα»· ὅποτε ἀπλοῦν ἐνεργημα, π.χ. πίεσις διὰ τοῦ δακτύλου ἡλεκτρικοῦ διακόπτου, εἶναι ἀρκετὸν διὰ τὴν μετατροπὴν τῆς ἐκ τῆς «πραγματικότητας» ταύτης δυνατότητος (π.χ. δυνατότητος ἐκτυπώσεως τυπογραφικοῦ φύλλου) εἰς πραγματικότητα, τὸ πρῶτον ἀπὸ τοῦδε προκειμένην πραγματικότητα (οἷα εἶναι τὸ ἐκτυπωμένον τυπογραφικὸν φύλλον).]

§ 10. Καὶ οὕτω, ἐξ ἄλλου, πᾶσα ἐν τῷ καθορισμῷ προτέρα τῆς τελευταίας στιγμῆς, ἢ μᾶλλον ἢ κατ' αὐτήν ὡς δέον λειτουργοῦσα δυνατότης, στρέφεται πρὸς τὴν προκειμένην πραγματικότητα, ἐν τῇ προσπάθειά ν' ἀνακαλύψῃ ἐν αὐτῇ θέσμην περαιτέρω δυνατοτήτων, ἀναλυτικῶν ἑαυτῆς, ἀκριβῶς ἔπως ἀποκτήσῃ δι' αὐτῶν, ἴσται διὰ μιᾶς ἐξ αὐτῶν, μεγαλυτέραν ἐγγύτητα πρὸς τὴν προκειμένην πραγματικότητα, καὶ τελικῶς τὴν ἐσχάτην ἐγγύτητα πρὸς αὐτήν. Ἡ στιγμὴ τῆς ἐσχάτης ταύτης ἐγγύτητος εἶναι ἡ στιγμὴ τῆς τελευταίας ἐν τῷ καθορισμῷ δυνατότητος, τῆς ὁποίας οὕτω καὶ ἐπέρχεται ἡ μετατροπὴ εἰς πραγματικότητα, διὰ τοῦ ἀπλοῦ ἐνεργήματος, τῆς «ἐκτελέσεως». Κατὰ ταῦτα μετατρέπεται ἐπίσης εἰς πραγματικότητα μετὰ τῆς τελευταίας ἐν τῷ καθορισμῷ δυ-

νατότητας καὶ ἡ πρώτη ἐν τῷ καθορισμῷ ὡς δὲν λειτουργοῦσα δυνατότης· ἀφοῦ ἡ τελευταία δὲν εἶναι εἰμὴ ἡ ἐγγυτάτη πρὸς τὴν προκειμένην πραγματικότητα ἀναλυτικωτάτη τῆς πρώτης πτυχῆ, καὶ οὕτω ἐκπρόσωπος αὐτῆς.

§ 11. Προφανὴς εἶναι ἡδη ὁ λόγος, ὁ ἐπιτρέπων νὰ συμβῆναι εἴτε ἡ δυνατότης τοῦ χρόνου τῆς πράξεως ἐπιβάλλει ἢ, ἦτοι ἡ ἐπιλογὴ ἐνὸς μόνου τῶν δυνατικῶν νοημάτων καὶ ἡ ἀποβολὴ πάντων τῶν ἄλλων, κατὰ τὴν ὑπέρβασιν ἐκάστοτε τῆς δυνατολογικῆς φάσεως τοῦ καθορισμοῦ πρὸς τὴν δεοντολογικὴν φάσιν αὐτοῦ. Ἐκάστη δυνατότης ἐν τῇ ἐκάστοτε θέσει, δυνατοτήτων εἶναι ἐκπρόσωπος ἐπαρκῆς τῆς ἀρχικῆς δυνατότητος διὰ τὴν προσπέλασιν μέχρι ἐσχάτης ἐγγύτητος πρὸς τὴν προκειμένην πραγματικότητα. Προφανὴς ἐξ ἄλλου εἶναι καὶ ὁ λόγος, δι' ὃν ἡ τελευταία ἐν τῷ καθορισμῷ δυνατότης δὲν χρειάζεται νὰ ἐπιδικώσῃ τὴν ὑποκατάστασιν αὐτῆς διὰ θέσεως περαιτέρω δυνατοτήτων, ἀναλυτικῶν αὐτῆς, ὑπερ θὰ ἐπέβαλλε νέαν στροφὴν πρὸς τὴν προκειμένην πραγματικότητα δεδομένου, εἴτε ἔχει ἡδη τὴν ἀναγκαίαν ἐσχάτην ἐγγύτητα πρὸς τὴν προκειμένην πραγματικότητα.

§ 12. Τοιαύτη λοιπὸν εἶναι ἡ δεοντο-δυνατολογικὴ εἴτε δυνατο-δεοντο-λογικὴ πρόβασις τοῦ «καθορισμοῦ» μέχρι καὶ πρὸ τῆς «ἐκτελέσεως». Τοιαύτη ὁμοῦς παρίσταται αὕτη ἐν τῇ ἕλως ἀπλῇ, τυπικῇ, ἀρθρώσει αὐτῆς, ὅπως ἐν τῇ θεωρίᾳ μόνον συλλαμβάνεται. Ἄλλως, ἐν τῇ ἱστορικῇ παρουσίᾳ αὐτῆς, ἦτοι κατὰ τὴν πραγματικὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων, ἐμφανίζεται ὡς πολύπλοκον τοιαύτων «ἀπλῶν» προβάσεων, καὶ ποικιλώτερον. Οὕτω π. γ., συνιθέστατα δέ, ὀρισμένην δεοντολογικὴν φάσιν τοῦ καθορισμοῦ ἐπάγεται, οἷον ἐποραλλήλως, ἐπανειλημμένας προβάσεις μέχρις «ἐκτελέσεως», καὶ μετὰ «ἐκτελέσεως» ἐνίοτε μάλιστα, καὶ συχνότατα, δι' ἐκάστην τῶν προβάσεων αὐτῶν, πλὴν τῆς πρώτης θεδαίως, προϋπόθεσις ἀπαραίτητος εἶναι ἡ ἀπὸ τῆς ἐκ τῆς προτέρας αὐτῆς «ἐκτελέσεως» τὸ πρῶτον προκειμένη «πραγματικότης»... Ἡ ποικιλία τῶν ἐν προκειμένῳ «συνθέσεων» εἴτε πλεγμάτων εἶναι ἀνεξάντλητος.

§ 13. Ἰδιαζόμενος ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ ἐναλλαγὴ ὑποκειμένου τοῦ «καθορισμοῦ», ἦτοι ἡ διαδοχὴ τῆς συγκεκριμένης ἀνθρωπίνης συνειδήσεως, ἦτοι εἶναι ὑποκείμενον τοῦ «καθορισμοῦ» μέχρι ὀρισμένης φάσεως αὐτοῦ, ὑπὸ ἄλλης ἀνθρωπίνης συνειδήσεως, ἦτοι συνεχίζει αὐτὸν μέχρι καὶ τῆς «ἐκτελέσεως» ἐκτὸς ἐὰν καὶ ἡ δευτέρα αὕτη ἀντικατασταθῇ διὰ τρίτης, ἢ καὶ αὕτη, δι' ἄλλης πάντως, ἢ τελευταία ἐν τῇ τοιαύτῃ διαδοχῇ παραμένει πλέον ὡς ὑποκείμενον, καὶ τοῦ «καθορισμοῦ» μέχρι τῆς τελικῆς φάσεως αὐτοῦ καὶ τῆς ἐπακολουθοῦσας αὐτὸν «ἐκτελέσεως». Ὑποκείμενον τῆς «ἐκτελέσεως» μόνον, ἦτοι χωρὶς νὰ

είναι και τού «καθορισμού», τῆς τελικῆς ἔστω μόνον φάσεως αὐτοῦ, ἀποκλείεται ὡπωσδήποτε· τότε, δὲν θά ἦτο πλέον ὑποκειμένον «πράξεως», οὔτε και τῆς «ἐκτελέσεως» μόνον, ἀλλὰ θά ἦτο ἀπλῶς ὄργανον χρησιμοποιοῦμενον κατὰ τὴν «ἐκτέλεσιν», ὅπως και οἰονδήποτε μηχανήμα ἢ ἐργαλεῖον, ὑπὸ τοῦ ὄντως ὑποκειμένου τῆς «ἐκτελέσεως», και θεθαίως ἐν ταύτῃ και τῆς τελικῆς τουλάχιστον φάσεως τοῦ «καθορισμοῦ». Τοῦτο δέ, λόγω τῆς ἀρρήκτου συναφείας μεταξὺ ἐκτελέσεως και καθορισμοῦ, ἐκδηλουμένης και διὰ τοῦ τελευταίου ἐν τῇ καθορισμῶ δεοντικῷ «νόηματος», ὅπερ «κινεῖ και κατευθύνει και διαπλάσσει τὸ συνιστῶν τὴν ἐκτέλεσιν ἀπλοῦν ἐνέργημα. ἀχώριστον ἀπ' αὐτοῦ μέχρι τελειώσεως αὐτοῦ». [Ἡ ἐναλλαγὴ εἴτε διαδοχῇ ὑποκειμένων τοῦ «καθορισμοῦ» συμβαίνει ἐπὶ τῆς συμπράξεως ἐν γένει, και οὔτω ἐπὶ τῆς τοιούτου εἴδους «καιωνίας»: ἐπομένως και ἐπὶ τοῦ δικαίου, ὅπου ὅμως, ἐκ τῆς φύσεως αὐτοῦ, πλὴν τῆς διαδοχῆς ὑποκειμένων, ἐμφανίζεται και τεραστία πολλαπλότης και ποικιλία, ἐν τῇ ἀναπτύξει τοῦ «καθορισμοῦ»].

II

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΤΕΧΝΙΚΗΣ ΚΑΙ Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΗΘΙΚΗΣ

§ 14. Ὁ «καθορισμὸς» εὐρίσκει τέλος «κανονικῶς», διὰ τῆς τελειώσεως τῆς δεοντο-δυνατο-λογικῆς εἴτε δυνατο-δεοντο-λογικῆς προβάσεως αὐτοῦ μέχρι και πρὸ τῆς «ἐκτελέσεως». Ἀντιθέτως ὅμως ἀρχὴν δὲν εὐρίσκει κατὰ τινα τοιοῦτον τρόπον. Καὶ θεθαίως ἢ ἔλλειψις αὐτῆ εἰσάγει ἀποφασιστικὴν προβληματικότητα εἰς τὴν ἔλγῃ ὑπόστασιν τοῦ «καθορισμοῦ», δεδομένου ὅτι ἢ ἀρχὴ ἀποφασίζει και διὰ τὴν προβολὴν ἢ μὴ τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ τέλους. Ἡ ἔλλειψις αὐτῆ ἐξ ἄλλου εἶναι κατ' ἐξοχὴν ἢ αἰτία διὰ τὴν ἐπικράτησιν συχνάκις «σχετικισμοῦ», ἢ και ὑποχώρησιν ὀλοσχερῇ τῆς θεωρίας, ἐπὶ τοῦ χώρου τῆς «ἠθικῆς ἀξιολογίας».

§ 15. Τὸ «πρακτικὸν νόημα», τὸ δυνατικὸν δηλαδὴ και δεοντικὸν νόημα, ὅπερ λειτουργεῖ ἐκάστοτε ὡς ἀρχὴ τοῦ «καθορισμοῦ», ὑπόκειται εἰς λογοδοσίαν θεμελιωτικὴν τῆς τοιαύτης λειτουργίας αὐτοῦ. Ἡ λογοδοσία αὐτῆ ἔχει θέμα και τὴν ἐπιλογὴν και προαγωγὴν αὐτοῦ εἰς δεοντικὸν, κατὰ παράλειψιν τῶν ἄλλων δυνατικῶν νοημάτων, ὅσα μετ' αὐτοῦ ἐπλήρουν τὴν προτέραν ἐν τῇ συνειδήσει-ἔστω κατὰ λόγον μόνον προτέραν-σιγμὴν, συνιστῶντα δυνατολογικὴν φάσιν τοῦ

§ 13.— 1. Πβλ. Δεσποτοπούλου Τὸ δικαίωμα ὡς διανόημα τοῦ νομοθέτου, 1939, σ 14.

2. Βλ. Δεσποτοπούλου Ἡ καθοριστικὴ λειτουργία τοῦ δικαίου, 1942, σ. 2 κ. ἐπ.

«καθορισμοῦ»· καὶ περαιτέρω ἔμως τὴν προβολὴν ἐν τῇ συνειδήσει τῆς συνιστώσης τὴν φάσιν ταύτην δέσμης δυνατικῶν νοημάτων, καὶ οὕτω καὶ τὴν πρόκυψιν ἐν τῇ πραγματικότητι τῆς ἀντιστοίχου δέσμης δυνατοτήτων· καὶ ἐπομένως τὴν στροφὴν πρὸς τὴν πραγματικότητα, διὰ τῆς ὁποίας ἀνεκαλύφθη ἐν αὐτῇ ἡ δέσμη αὕτη δυνατοτήτων, καὶ ἄρα τὸ δεοντικὸν νόημα. Ὁπερ ἦτο κατευθυντικὴ ἀφειρητρία διὰ τὴν στροφὴν ταύτην πρὸς τὴν πραγματικότητα· οὕτω καὶ τὴν ἐπιλογὴν καὶ προαγωγὴν αὐτοῦ εἰς δεοντικὸν ἐκ τῆς πληθῆος τῶν δυνατικῶν νοημάτων, ἅτινα ἐπλήρουν τὴν εἰσέτι προτέραν ἐν τῇ συνειδήσει - κατὰ λόγον πάλιν προτέραν - στιγμὴν, συνιστῶντα δυνατολογικὴν φάσιν τοῦ «καθορισμοῦ»· καὶ συνάμα βεβαίως καὶ τὴν προβολὴν ἐν τῇ συνειδήσει καὶ τῆς δέσμης ταύτης δυνατικῶν νοημάτων· καὶ οὕτω καὶ τὴν πρόκυψιν ἐν τῇ πραγματικότητι τῆς ἀντιστοίχου δέσμης δυνατοτήτων· καὶ περαιτέρω οὕτω τὸ δεοντικὸν νόημα, τὸ εἰσέτι πρότερον κατὰ λόγον, ὅπερ ᾠδήγησεν εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τῆς δέσμης ταύτης δυνατοτήτων, κ.ο.κ. ἐπ' ἀπειρον.

§ 16. Ἡ δυσχέρεια εἴτε ἀδυναμία τῆς ἐν προκειμένῳ «λογοδοσίας» συνεπάγεται τὴν γνώριμον ἐν τῇ καθ' ἡμέραν ζωῇ τεχνικῆν, τῆς ἀνευ περαιτέρω λογοδοσίας προσηλώσεως εἰς ὄρισμένον δεοντικὸν νόημα («σκοπός»), ἐξ οὗ ἀφραμαῖται ὁ «καθορισμός» εἰς τὴν μέχρι τῆς «ἐκτελέσεως» ἀνάπτουσιν αὐτοῦ (ἐξεύρεσις «μέσων»)· ἐν ᾧ ἀποκόπτεται οὕτω ἡ ἀνάδρομος πρὸς λογοδοσίαν πρόβασις αὐτοῦ, ἀποφρασσομένης τῆς πρὸς τὰ ἄνω κατὰ λόγον συνεχείας αὐτῆς. Ἡ τοιαύτη πρὸς τὰ ἄνω ἀπόφραξις εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸν στίγμα τῆς «θανασίας», ἣση θαρύνει τὴν καθ' ἡμέραν ζωὴν. Καὶ ἔπου μὲν συμβαίνει αὕτη μετ' ἐπιγνώσεως, ἔτε καὶ τὸ δεοντικὸν νόημα, τὸ κατευθυντικὸν τῆς πρὸς τὴν «ἐκτέλεσιν» προβάσεως τοῦ «καθορισμοῦ», φέρει ὑποθετικὸν ἀπλῶς χαρακτήρα, ὁ τοιοῦτος πεφραγμένος πρὸς τὰ ἄνω «καθορισμός», μετ' ἐπιγνώσεως τῆς ἀποφράξεως ταύτης, εἶναι ὅ,τι ἐνομάζεται συμβατικῶς **ΤΕΧΝΙΚΗ**. Ὅπου δὲ οὐδ' ἐπιγνώσις ὑπάρχει τῆς πρὸς τὰ ἄνω ἀποφράξεως τοῦ «καθορισμοῦ», ἔτε καὶ τὸ δεοντικὸν νόημα φέρει ἀκρίτως **ΔΕΤΙΚὸΝ** χαρακτήρα, τὸ τοιοῦτον, καὶ ἀνευ ἐπιγνώσεως, ἀπόσπασμα «καθορισμοῦ» εἶναι ἡ ἀνηθικὸν εἴτε προηθικὸν ἢ καὶ πρωτοηθικὸν. Ἀνεξαρτήτως πρὸς ὅ,τι συμβαίνει συνήθως ἐν τῇ καθ' ἡμέραν ζωῇ, καὶ ἄλλωστε κατὰ σαφεῆ διακρίσιν πρὸς τὴν «τεχνικὴν», ὡς καὶ πρὸς ὅ,τι πρωτοηθικὸν ἢ προηθικὸν ἢ ἀνηθικόν, ἠθικὴ εἶναι ὁ πρὸς τὰ ἄνω ἀφρακτος «καθορισμός», ὁ ἀκεραιωμένος οὕτω ἐν τῇ εὐχερείᾳ πρὸς «λογοδοσίαν» τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ, ἐν τῇ ἀναζητήσει αὐταξίας, αὐτοθέτου ἀρχῆς, ὄντως ἀρχῆς.

§ 17. Ἡ ἠθικὴ, οὕτω, ὡς καὶ ἡ τεχνικὴ, εἶναι «καθορισμός». Κατ' ἀνακρίβησιν μόνον καὶ τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς τεχνικῆς ἡ ἐνομοία ἐμφανίζεται καλύπτουσα καὶ ὅ,τι δὲν εἶναι ἀπλῶς νοηματικόν. Βεβαίως ἔμως, ἄλλο ἢ προέλευσις καὶ ἡ «κατευθυνσις» τῶν συστατικῶν καὶ τῆς μιᾶς καὶ τῆς ἄλλης νοημάτων,

ήτοι ή πέραν του νοήματος πραγματικότητας, ή συνισταμένη, εκ δυνατοτήτων, ή και ό πέραν επίσης του νοήματος κόσμος των αυταξίων αρχών· και άλλο ή συγκρότησις απλώς και της μιας και της άλλης, ήτις είναι καθαρώς νοηματική· έξ ου και ή «εκτέλεσις» κείται εκτός της έννοιας αυτών, καθό υπερβαίνουσα τό καθαρώς νοηματικόν.

§ 18. Σύνηθες σφάλμα, ή έστω ανακριβολόγημα είναι ή έν τη έννοιά της τεχνικής συμπερίληψις των εργαλείων, των μηχανημάτων, των έργουστασιών, ή και της λειτουργίας αυτών. Πάντα ταύτα έμπίπτουν εις έ,τι ονομάζεται **οικονομία**· της οποίας θεθαίως ή σύστασις δέν είναι· απλώς νοηματική, αλλά εκτείνεται και πέραν του «καθορισμού», ήτοι και εις την «εκτέλεσιν» και εις την «πραγματικότητα». Είς την τεχνικήν από μιας μόνον απόψεως έμπίπτουν τά εργαλεία, τά μηχανήματα και τά έργουστάσια, ή και οι ειδικοιμένοι εργάται· ήτοι κατά τον κανόνα λειτουργίας αυτών, τον όποτον και έν τη διασκευή αυτών οίονει ένταρκώνουν τά εργαλεία, μηχανήματα, έργουστάσια, και έν τη «ειδική δεξιοτήτι» αυτών κατέχουν οι ειδικοιμένοι εργάται· θεδομένου, ότι ό έν προκειμένην κανών λειτουργίας δέν είναι· είμή αποκρυσταλλωμένος «καθορισμός», αποκοκοιμένος θεθαίως προς τά άνω, και έξ άλλου πολυπλέκτως συγκροτημένος.

§ 19. Έσφαλμένη επίσης, ήτοι άπαραδέκτως στενή, σύλληψις της τεχνικής είναι ή έμφανίζουσα ως θέμα αυτης την κυριαρχειν των δυνάμεων της φύσεως προς χειρισμόν αυτών υπό του ανθρώπου¹. Θεθαίως ή τοιαύτη εκδήλωσις της τεχνικής είναι ή κατ' έξοχήν επιβλητική· και, όπερ σπουδαιότατον, συμβάλλει τά μέγιστα, σχεδόν αποφασιστικώς — κατά μεγαλοδιάστατον τουλάχιστον προοπτικήν — εις την διαμέρτωσιν της ιστορίας του ανθρώπου, ή έστω κρισιμωτάτων πεδίων αυτης. Η τεχνική όμως, έν τη έννοιακή ολοκληρήα αυτης, συμπεριλαμβάνει απλώς την μεγαλειώδη ταύτην εκδήλωσιν αυτης όμοιό μετά πολλών άλλων. (Ότω π.χ. τεχνική είναι και έ,τι υπό των στρατιωτικων ονομάζεται «τακτική», και ή άξιουμένη διπλωματική, ή και διοικητική, «τέχνη», και ή διδακτική «δεξιοτεχνία» των καλλιτεχνών². Πάντα ταύτα είναι όπωσδήποτε «καθορισμός», αποσφραγμένος προς τά άνω, και μετ' επιγνώσεως της αποσφράξεως· διό και είναι τεχνική. Πάντα ταύτα όμως (και θεθαίως και ή τεχνική ως κυριαρχεισις των δυνάμεων της Φύσεως..) είναι και τι πλέον· είναι δηλαδή τεχνική έν κοινωνική παρουσία, ήτοι τεχνική, ανεπτυγμένη κατόπιν μακροτάτου «διανθρωπίνου» έπηρεασμού και επιφέρουσα περαιτέρω ανάπτυξιν «διανθρωπίνου» πλεγ-

§ 19.— 1. Πβλ. Handwörterbuch der Soziologie, 1981, σ. 688.

2. Πβλ. Θεοδωρακοπούλου Σύστημα Φιλοσοφικής Ήθικης, 1917, σ. 273-274.

μάτων. Είναι ἡ ἀναπόφευκτος κοινωνικὴ πλευρὰ ὁ τοῦ ἐν τῇ ἱστορίᾳ «πνεύματος», ὅπερ εἴτε ὡς ἐπιστήμη εἴτε ὡς καλλιτεχνία εἴτε ὡς τεχνικὴ ἔχει πηγὴν καὶ κοινωνικὴν πάντοτε, ἀγανοὺς μάλιστα ἱστορικοῦ βάθους, ἐνῶ ἐξ ἄλλου ἔχει κανονικῶς καὶ κοινωνιοπλαστικὴν συνέπειαν, ἀνεξάντλητου μάλιστα ἱστορικῆς προεκτάσεως. Ἡ οὐσία ὁμοίως τῆς τεχνικῆς δὲν ταυτίζεται μετὰ τὴν κοινωνικὴν παρουσίαν αὐτῆς· ἐξ οὗ καὶ ἡ ἔννοια αὐτῆς ἀπαρτίζεται ἀνεξαρτήτως τῆς κοινωνικῆς πηγῆς ἢ καὶ συνεπειᾶς αὐτῆς.

§ 20. Τυπικὸν σφάγμα πολλῶν περὶ ἠθικῆς θεωριῶν τῆς νεωτέρας ἰδέᾳ ἐποχῆς εἶναι ἡ τάσις πρὸς ἀγνόησιν παντὸς ὅ,τι ἐμπίπτει εἰς τὴν οὐσίαν τῆς ἠθικῆς καὶ ἡ ἐνασχόλησις εἰς ἐξηγήσεις ἑλωσ ἐξωτερικὰς περὶ αὐτῆς. Ὁ κοινωνιολογισμός, ὁ ψυχολογισμός, ὁ βιολογισμός — ἴτοι αἱ μονομερεῖς θεωρητικαὶ διαθέσεις, αἱ χρησιμοποιοῦσαι κατὰ τὴν μελέτην παντὸς θέματος, ἐκ τοῦ κύκλου ἰδέᾳ τῶν ἐκδηλώσεων τοῦ ἀνθρώπου, μόνον, ἢ ἔστω κυρίως, κοινωνιολογικὰ, εἴτε ψυχολογικὰ, εἴτε βιολογικὰ, κριτήρια καὶ δεδομένα, — εὐρίσκουν λίαν εὐφορον ἔδαφος ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς ἠθικῆς¹. Ἄντι νὰ προβληθῇ ἡ ἀρθρωσις τῆς ἠθικῆς ὡς «καθορισμοῦ» μὴ ἀποκεκομιμένου πρὸς τὰ ἄνω, καὶ νὰ τεθῇ τὸ πρόβλημα τῆς ἐκάστοτε ἀρχῆς αὐτοῦ, ἀπλοῦστατα λαμβάνεται ὑπὸ τῶν τοιούτων θεωριῶν ὡς δεδομένον ἄνευ ἐτέρου ὅ,τι κατὰ εἰανδήποτε συγκυρίαν λειτουργεῖ συνήθως ὡς ἀρχὴ τοῦ «καθορισμοῦ»· καὶ μόνον περαιτέρω ἀναζητοῦνται καὶ ὑποστηρίζονται ἐξηγήσεις περὶ τῶν αἰτίων καὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐπικρατήσεως, ἴτοι συνηθεστέρας ἐμφανίσεως, αὐτῶν ἢ ἐκείνων τῶν ἀρχῶν τοῦ «καθορισμοῦ», αὐτῶν ἢ ἐκείνων τῶν «σκαποῶν», «ἀξιοῶν», «καθηκόντων»· αἱ ἐξηγήσεις αὗται περιέχουν καὶ περιγραφὰς τῶν ψυχικῶν δυνάμεων εἴτε λειτουργικῶν, ἢ τῶν βιολογικῶν ἔρων, ἢ τῶν κοινωνικῶν προϋποθέσεων, τῶν πράγματι συναπτομένων μετὰ τῆς — κλειστής οὕτω διὰ τὰς θεωρίας αὐτάς — «ἠθικῆς ἐκδηλώσεως» τοῦ ἀνθρώπου. Αἱ τοιαῦται ὁμοίως ἐξηγήσεις καὶ περιγραφαί, ὅσον καὶ ἂν συνιστῶσι πολυτίμους εἰσφορὰς εἰς τὴν περὶ τὴν ἠθικὴν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν, δὲν ἀποτελοῦν πάντως εἰμὴ τὸ πολὺ, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἑλλιπῆ θεωρίαν περὶ τοῦ ὑποκειμένου τῆς ἠθικῆς — ἑλλιπῶς ἄλλωστε καὶ αὐτῆς συλλαμβανομένης —, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀμφίβολον θεωρίαν περὶ τῶν παραγόντων τοῦ ἐκάστοτε «ἠθικοῦ» προσανατολισμοῦ τῆς συνειδήσεως, ἀδιαφύρωσ ἑλωσ πρὸς τὴν ὀρθότητα ἢ μὴ αὐτοῦ, πρὸς τὴν ὀρθὴν ἠθικὴν τροπὴν ἢ πρὸς τὴν ἠθικὴν παρεκτροπὴν. Οὕτω, ἐντελῶς ἄγνος παραμένει

3. Πρβλ. M e n z e l Grundriss der Soziologie, 1538, σ. 9 κ. ἐπ., 213 κ. ἐπ. Δεσποτοπούλου Ὁ ἄνθρωπος καὶ ἡ Πολιτεία, 1945, σ. 3 - 8.

§ 20.— 1. Βλ. Παπανδύου ἠθικὴ, 1949, σ. 219—2; 3. Menzel op. cit., σ. 231 κ. ἐπ.

πάσα τοιαύτη θεωρία περί ἠθικῆς, ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ἰδίᾳ τῆς μεθοδολογικῆς διαφωτίσεως καὶ οὐσιαστικῆς ἐδραίωσεως τῶν καθ' ἡμέραν ἠθικῶν ἀναζητήσεων.

§ 21. Σφάλμα, σημαντικόν μάλιστα, ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς φιλοσοφίας, εἶναι ὁ ὑπὸ τοῦ Kant ἐρημητικὸς ἀποκλεισμός τοῦ ἠθικοῦ λογισμοῦ ἀπὸ πάσης στροφῆς εἴτε ἄλλης σχέσεως πρὸς τὴν ἐμπειρικὴν πραγματικότητα, ἤτοι ἀπλῶς τὴν «πραγματικότητα». Τοῦτο καὶ μόνον καθιστᾷ ἐντελῶς ἀνεπίτευκτον τὴν σύλληψιν τῆς συστάσεως τοῦ πρακτικοῦ λογισμοῦ, χαρακτηριζομένου ἀκριβῶς ἐπὶ τῆς συμφύτου αὐτοῦ ροπῆς καὶ ἄλλης συναφείας πρὸς τὴν πραγματικότητα. Ἡ στοιχειακὴ ἔμως παραβίασις αὕτη τῆς ἰδιοσυστασίας τοῦ πρακτικοῦ λογισμοῦ ἐνέχει βεβαίως τὴν συνέπειαν νὰ καθιστᾷ «πρακτικῶς» ἀτελεσφόρητα καὶ τὰ ἄλλα μνημειακὰ ἔντως ἐπιτεύγματα τῆς περὶ ἠθικῆς θεωρίας τοῦ Κάντ. οἷα αἱ ἔννοιαι τῆς «ἐλευθερίας», τοῦ «ἠθικοῦ νόμου», τοῦ «κρέρους», ἢ καὶ ἀπὸ τινων ἀπόψεων, τῆς «ἀγαθῆς βουλήσεως». Συναφές ἐλάττωμα τῆς κλασσικῆς αὐτῆς θεωρίας — πλὴν, καὶ οὐχὶ ἀσχετῶς, τῆς ἀκράτου λογοκρατικότητος αὐτῆς — εἶναι καὶ ἡ ἐπιμονὴ αὐτῆς νὰ τονῆ ὡς πηγὴν τῆς ἠθικῆς παρεκτροπῆς, τῆς «ἀμαρτίας», τὸν ὑπὸ τῶν ἀλόγων ψυχικῶν κλίσεων ἐπηηρεασμὸν, ἢ καὶ ἐκτοπισμὸν σχεδόν, τοῦ πρακτικοῦ λόγου κατὰ τὴν παροχὴν κατευθύνσεως εἰς τὴν βούλησιν ἀγνωσοῦσα, οὕτω, τὸ ἐνδεχόμενον τῆς παρεκτροπῆς αὐτοῦ τοῦ πρακτικοῦ λογισμοῦ, ἐν τῇ προσπάθειᾳ αὐτοῦ πρὸς σύλληψιν τῆς προσηκούσης εἰς τὴν βούλησιν κατευθύνσεως, ἀνεξαρτήτως τῆς ἐπ' αὐτοῦ ἀποπλανητικῆς ἐπιδράσεως τῶν ἀλόγων κλίσεων τῆς ψυχῆς· ἕπερ ἔμως εἶναι ἡ αἰτία τῆς θαυμάτης ἐν τῇ ἠθικῇ προβληματικότητος καὶ ἀγωνίας¹.

§ 22. Σφάλμα σπουδαῖον τῆς περὶ ἠθικῆς «φαινομενολογικῆς» θεωρίας εἶναι ἡ παραγνώρισις ἐντελῶς τῆς κρίσιμου ἀντιστοιχίας μεταξὺ ρυθμοῦ τῆς προβάσεως τοῦ «καθορισμοῦ» καὶ εἰρμῶ τῶν πτυχῶν τῆς «οὐσίας»· ὑπὸ τὴν ἐννοίαν τῆς «οὐσίας» καλυπτομένων καὶ τῆς ἐκ δυνατοτήτων συνισταμένης πραγματικότητος καὶ τοῦ κόσμου τῶν αὐταξίων ἀρχῶν. Ἡ παραγνώρισις αὕτη εἶναι βεβαίως συνακόλουθος πρὸς τὴν ἐλην ὑφὴν τῆς «φαινομενολογίας»· ἐξ ἄλλου—ὅπερ ἐνδιαφέρει ἐν προκειμένῳ—δὲν συνεπάγεται καὶ ἀγρήστευσιν εἴτε ματαίωσιν, διὰ τὴν θεωρίαν τῆς ἠθικῆς τῶν ἀναπτύξεων ἰδίᾳ τοῦ Scheler¹ ἐπὶ ὀρισμένων βασικῶν θεμάτων αὐτῆς. Οὕτω, πολύτιμος κατ' ἐξοχὴν παραμένει ἡ συστηματι-

§ 21.— 1. Βλ. Kant Grundlegung zur Metaphysik der Sitten, 1785, Kritik der praktischen Vernunft, 1788, Παπανούτσου op. cit., σ. 113 κ. ἐπ.

2. Πρβλ. § 47.

§ 22.—1. Max Scheler Der Formalismus in der Ethik und die materiale Wertethik, 1927 (α' ἔκδ. 1916), Παπανούτσου op. cit., σ. 429 κ. ἐπ.

καὶ ἐκθεσις τῆς ἀποκαλυπτικῆς, ἐνορατικῆς τῶν ἀξιών, δυνάμεως ὁρισμένων προνομιακῶν συνασθημάτων τῶν ἐνεργόντων κατεύθυνσιν (Intention) πρὸς τι ἐκτὸς καὶ οἶοναί ἔναντι αὐτῶν, — ἐν ἀντιθέσει πρὸς ὅσα εἶναι ἀπλῶς καταστατικά (bloss zuständig) , ὅπως ἡ παράστασις καὶ ἡ «σκέψις» ἐνέχουσι κατεύθυνσιν ἐπίσης πρὸς τι ἐκτὸς καὶ οἶοναί ἔναντι αὐτῶν ἐνῶ ἕμως ἐπὶ τῆς παραστάσεως καὶ τῆς σκέψεως ὑπάρχει ἡ γνώσις, ἦτοι σύλληψις τῆς ὄντικῆς ὕψεως τῶν πραγμάτων, ἐπὶ τῶν κατευθυντικῶν συνασθημάτων, — ἦτοι τῶν συνασθημάτων, ἀναεχθῶν ἀντικείμενον, καὶ οὕτω δὲν εἶναι ἀπλῶς καταστάσεις εἴτε συμβάντα ἐν τῇ ψυχῇ, — ὑπάρχει «συναίσθησις» («Fühlen»), ἦτοι σύλληψις τῆς ἀξιακῆς ὕψεως τῶν πραγμάτων. Ἡ τοιαύτη «ἀξιολογική», ἄρα περαιτέρω καὶ δεοντολογική, λειτουργία τῶν συνασθημάτων τούτων, διὰ τῆς «ἀμεσότητος» τῆς ἐν αὐτῇ «θέας τῆς οὐσίας», καὶ οὕτω τῆς αὐταρκειᾶς αὐτῆς ὑπὸ ἔποψιν λογιούσας, παρέχει ἐνίοτε εἰς τὸν «καθορισμένον» τὴν ζήτουμένην ὑπ' αὐτοῦ «ἀρχὴν», τὴν σὺνταξίν καὶ αὐτότετον καὶ ἄρμονίαν αὐτῆς.²

III

ΠΡΟΗΘΙΚΟΝ ΣΤΑΔΙΟΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

§ 23. Ἐν τῇ ἐξελίξει τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου γένουσι, ἦ, ἐν τινι μέτρῳ, καὶ τῆς ἀτομικῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου, διακρίνονται, κατ' ἐσχάτην ἀπλοῦστεισιν, δύο βασικά στάδια πρὸς τὴν ἠθικὴν: τὸ προηθικὸν καὶ τὸ πρωτοηθικόν. Εἰς τὰ δύο ταῦτα στάδια πράγματι ἀνάγονται πλείστοι καὶ ποικίλοι τρόποι τῆς πρακτικῆς ἐκδηλώσεως τοῦ ἀνθρώπου: πάντως ἕμως, κατὰ τὰς ἀδράς γραμμὰς αὐτῶν, εἶναι δεκτικοὶ ἐνοποιήσεως ὑπὸ τὰ δύο ταῦτα στάδια.

§ 24. Τὸ προηθικὸν στάδιον, ὡς πρῶτον στάδιον τῆς «πρακτικῆς» ἐκδηλώσεως τοῦ ἀνθρώπου, προϋποθέτει ποιὰν τινα ἤδη ἀνάπτυξιν τῆς ψυχικῆς διαπλάσεως αὐτοῦ.³ Ὅστε νὰ ὑπάρχωσι πάντως οἱ ἀναγκαῖοι ἔροι διὰ τὴν λειτουργίαν, ὑποτυπωδῶς ἔστω, τοῦ «καθορισμοῦ». Περαιτέρω, τὸ ἀπώτατον αὐτὸ προηθικὸν τῆς ἠθικῆς χαρακτηριστικὸν γνώρισμα ἔχει: ἄφ' ἑνὸς τὴν δραχυτάτην κατ' αὐτὸ ἀνάπτυξιν τοῦ «καθορισμοῦ», ἄφ' ἑτέρου, καὶ κυρίως, τὴν ἐπιβολὴν κατ'

2. Max. Scheler op. cit., σ. 263 κ. ἑπ.

3. Πβλ. §§ 45, 46, 47.

§ 24.— 1. Ἡ «κοινωνικότης» τοῦ ἀνθρώπου ὡς προϋπόθεσις καὶ τῆς ἀναπτύξεως αὐτῆς εἶναι βεβαίως οἶοναί αὐτονότητος.

αυτό ως ἀρχὴς τοῦ «καθορισμοῦ» τῆς τυχεύσεως ἐπιθυμίας. Ἡ πρόκυβος ἑμῶς ἐκίστοτε τῆς ἐπιθυμίας δὲν εἶναι ἀπλῶς προῖον ἢ καὶ πηγὴ εὐθαιρεσίας. Ἡ ἐπιθυμία, κατὰ τὴν πρώτην τοῦλάχιστον λειτουργίαν αὐτῆς, ἀποτελεῖ ἐκδηλώσιν βιολογικῆς νομοτελείας· εἶναι δηλαδὴ μήνυμα καὶ σκίρτημα τοῦ οργανισμοῦ πρὸς πλήρωσιν ἀνάγκης αὐτοῦ διὰ τὴν διατήρησιν τῆς ζωῆς, εἴτε ἀπλῶς τοῦ ἀτόμου εἴτε καὶ τοῦ εἴδους· ἐξ ἄλλου ἐνίοτε προσλαμβάνει ἐξωτερικὴν ἐμφάνισιν ἀρνητικὴν, ὡς τάσις πρὸς ἀποφυγὴν, χωρὶς ἑμῶς καὶ οὕτω νὰ ἐκβαίῃ τῆς τριαύτης, βιολογικῆς σημαντικῆς, λειτουργίας αὐτῆς. Κατὰ τοῦτο, τὸ προηθικὸν στάδιον τοῦ ἀνθρώπου εἶναι καθεστὼς βιολογικῆς νομοτελείας.

§ 25. Ὁ «καθορισμὸς» ἐν τῷ προηθικῷ στάδιῳ ἔχει πράγματι βραχυτάτην ἀνάπτυξιν, ὡς ἄλλωστε καὶ — μακρὰν πάσης εὐρείας θέας τῆς πραγματικότητος, καὶ τῶν ἐν αὐτῇ δυνατοτήτων, — ἔχει προκειμένην εἰς τὴν συνειδήσιν μέλας στενωτάτην περιοχὴν πραγματικότητος, συνισταμένης ἀπλῶς ἐκ δυνατοτήτων πρὸς ἐκανοποίησιν ἅμισον τῆς ἐπιθυμίας· ἀκριθῶς, εἴτε κυρίως, διὰ τὸν λόγον ὅτι ἡ ἐπιθυμία λειτουργεῖ ὡς ἀρχὴ — ὡς πρῶτον δεοντικὸν νόημα, κατευθυντικὸν — τοῦ «καθορισμοῦ». Δεσπύζουσα αὕτη τῆς συνειδήσεως, ἴσκι καλύπτουσα ἔλκον τὸν χῶρον αὐτῆς, καταλαμβάνει τὸ λειτουργήμα τοῦτο. Περαιτέρω, μόνον ἔπι ἐκ τῆς ἐπιθυμίας καὶ χάριν αὐτῆς κινεῖται· εὐρίσκει θέσιν ἐν τῇ συνειδήσει οὕτω καὶ ἀναπτύσσεται ὁ «καθορισμὸς» μέχρι καὶ τῆς «ἐκτελέσεως», ἔχων ὡς προκειμένην πραγματικότητα μόνον δυνατοτήτας πρὸς ἐκπλήρωσιν ἅμισον τῆς ἐπιθυμίας· καὶ ἡ συνειδήσις πληροῦται ἐκ τῶν ἀντιστοίχων πρὸς αὐτὰς δυνατικῶν νοημάτων· οὐδὲν ἄλλο νόημα εὐρίσκει θέσιν ἐν αὐτῇ. Οὕτω ἑμῶς καὶ ἐνέχει ἡ πρὸς τὰ κάτω κινήσις αὕτη τοῦ «καθορισμοῦ» ἐν τῇ ἀφετηρίᾳ αὐτῆς τὴν πρὸς τὰ ἄνω ἀποφράξιν αὐτοῦ, ἐν ἣ καὶ τὸ ἕτερον ὄριον τῆς βραχυτάτης ἀναπτύξεως αὐτοῦ. Καὶ θεθαίως οὐδὲ ἡ ἐλάχιστη ἐπίγνωσις χωρεῖ τῆς τριαύτης ἀποφράξεως, δεδομένου ὅτι ὁ χῶρος τῆς συνειδήσεως εἶναι κεκαλυμμένος ἐντελῶς ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας καὶ τῶν ἐξ αὐτῆς, ὥστε νὰ μὴ χωρῇ νόημα ζῆνον πρὸς αὐτήν, οἷον καὶ τὸ συνιστῶν τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀποφράξεως.

§ 26. Ἐξ ἄλλου ἑμῶς ἡ ἐπιθυμία, διὰ τῆς πρὸς τὰ κάτω κινήσεως ταύτης τοῦ «καθορισμοῦ», ἀποβαίνει — ἑπερ σπουδαιότατον — κέντρισμα λίαν γόνιμον πρὸς καλλιέργειαν τῶν δυνάμεων τῆς συνειδήσεως, καὶ ἰδίᾳ τοῦ Λόγου· μάλιστα μέχρι βαθμοῦ, ὥστε καὶ νὰ ὀδηγηθῇ τελικῶς οὕτω εἰς τὴν πύωσιν τῆς δεσποτείας αὐτῆς, ἀκριθῶς διὰ τῶν ὑπὸ τὸ κράτος αὐτῆς καὶ χάριν αὐτῆς ἐκτραφεισῶν δυνάμεων. Ὁ Λόγος, ἐν τῇ ὑπηρετικῇ τῆς ἐπιθυμίας θητεία αὐτοῦ, κεντριζόμενος ἐπὶ τῆς ὁλοῦν καὶ συγχωτέρας παρουσίας αὐτῆς, — ἐπερχομένης καὶ τῆς ἀποβιώσεως σὺν τῷ χρόνῳ τῆς ὅλης προκειμένης πραγματικότητος ἐκ τῶν ἐπιπολαζούσων ἐπ' αὐτῆς δυνατοτήτων, — ἐπιδίδεται ἀντιστοίχως εἰς τὴν ὁλοῦν καὶ εὐρυτέραν σύλληψιν τῆς πραγματικότητος, ἔλκρον καὶ βαθυτέραν εἰσδύσιν εἰς

αὐτὴν, πρὸς ἀνακάλυψιν τῶν ἀναγκαιοτήτων δυνατοτήτων. Ἡ τοιαύτη ἐπιθυμία ἀξιοῦσα ἐπίδοσιν τοῦ Λόγου εἰς τὴν κατάκτησιν τῆς πραγματικότητος συνεπιφέρει καὶ αἰξουσαν ἐνδυνάμωσιν αὐτοῦ πρὸς περαιτέρω λειτουργίαν ἐνῶ παραλλήλως καὶ ὑπεγέρει, ὡς ἐκ τῆς συνακολουθησῆς διεγυρνώσεως τῆς συνειδήσεως, ποῖαν τινα τάξιν πρὸς οὐσίωσιν τοῦ συναισθητήματος.

§ 27. Ἡδὴ ἔχουν ὀριζᾶσαι οἱ ὄροι, ὅτιτε νὰ ἐπέλθῃ κατόρθωμα λίαν σημερινὸν ἐν τῇ ζωῇ τῆς ψυχῆς: ἡ ὑπέρβασις τῆς κλειστῆς στιγμῆς τῆς ἐπιθυμίας. Ἐπέρχεται δὲ τοῦτο, καὶ συντρεχουσὶν λειτουργικῶς πρὸς τὸν Λόγον τῆς μνήμης καὶ τῆς φαντασίας, καὶ δὴ τῆς διαισθητικῆς φαντασίας, συνυφασμένης πρὸς τὴν εὐρετικὴν λειτουργίαν αὐτοῦ. Μνήμη καὶ φαντασία, ριζικαὶ δυνάμεις τῆς ψυχῆς, ἀποκτοῦν λειτουργικὴν ἔντασιν ἐξ αὐτῆς τῆς ἐπίδοσεως τοῦ Λόγου εἰς ἔργον ἔντονον. Ἡδὴ λοιπόν, ἡ κατὰ τὴν μίαν στιγμὴν ἀνακάλυψις, ἡ ἀντικείμενον ἔχουσα δυνατοτήτης, — ἔργον τῆς μετὰ διαισθητικῆς φαντασίας συνυφασμένης εὐρετικῆς λειτουργίας τοῦ Λόγου, — τῇ διασωστικῇ ἐπεμβάσει τῆς μνήμης, παραμένει κτήμα τῆς συνειδήσεως καὶ διὰ τὴν ἐπομένην στιγμὴν τὸ ἐν προκειμένῳ ἀπόσπασμα «καθορισμοῦ» ἀποθησαυρίζεται οὕτω ἐντὸς τῆς συνειδήσεως. Καὶ οὕτω, ἐπέρχεται ὑπέρβασις, πρὸς τὸ παρελθόν, τῆς κλειστῆς στιγμῆς τῆς ἐπιθυμίας ἐν ταύτῃ δὲ καὶ προκύπτουν αἱ ἀπαρχαὶ τῆς **ΤΕΧΝΙΚΗΣ** ἢ καὶ μᾶλλον τῆς «προτεχνικῆς», καθόσον ἀκόμη δὲν ὑπάρχει ἐπίγνωσις τῆς πρὸς τὰ ἄνω ἀποπράξεως τοῦ «καθορισμοῦ». Ἐξ ἄλλου, ἡ μνήμη ἐπίσης διασώζει καὶ τὸ κέντρισμα τῆς ἐπιθυμίας, τὸ ἐκλιπὸν ἴδη μετὰ τῆς ἐκλιπούσης στιγμῆς. Ἡ ἀνάμνησις λοιπόν αὐτοῦ, τῇ συμπτώσει καὶ ἄλλων, ἐξωτερικῶν ἰδίᾳ παραγόντων, συμβάλλει: τὰ μέγιστα, ὅτιτε ἡ διαισθητικὴ φαντασία νὰ συλλάβῃ ὡς ἐπικειμένην τὴν ἐπανάληψιν αὐτοῦ καὶ κατόπιν τούτου, ὁ Λόγος, ἐκ τῆς δεσντικῆς ριζῆς αὐτοῦ, νὰ κινήσῃ τὸν «καθορισμόν» ἢ καὶ πλέγμα «καθορισμῶν», πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς μελλοντικῆς αὐτῆς ἐπιθυμίας, εἰς ἀνακάλυψιν ἴσα δυνατοτήτων πρὸς ἱκανοποίησιν, ὅχι ἄμετον πλέον, τῆς ἐπιθυμίας: ὅπερ κατὰ τὴν κοινὴν ἐκφραστικὴν, εἶνα: «προπαρασκευὴ» πρὸς ἱκανοποίησιν μελλοντικῆς ἐπιθυμίας. Καὶ οὕτω, ἐπέρχεται ὑπέρβασις, πρὸς τὸ μέλλον, τῆς κλειστῆς στιγμῆς τῆς ἐπιθυμίας: ἐν ταύτῃ δὲ καὶ προκύπτουν αἱ ἀπαρχαὶ τῆς **οἰκονομίας**. Ἐφεξῆς, ἐν τῇ προηθικῇ ἀκόμῃ σταδίῳ, διὰ τῶν ἀπαρχῶν αὐτῶν οἰκονομίας καὶ τεχνικῆς, ἐμπεδοῦται ἡ ὑποκίνησις πρὸς περαιτέρω εἰσέτι ἐνδυνάμωσιν τοῦ Λό-

§ 27. — 1. Βλ. καὶ § 29, ὅπου ὕποσ. 1.

2. Εἰς ταύτην ἔγκειται αποφασιστικὴ διάκρισις τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τοῦ ἀπλῶς ζώου. Vgl. Litt Die Sonderstellung des Menschen im Reich des Lebendigen.

γρου, ἢ καί, ἐμμέσως, οὐσίωσιν τοῦ συναίσθηματος. Οἰκονομία καὶ τεχνική, ὑποτυπώδεις ἔστω ἀκόμη, καθίστανται: σείβος εὐρύς διὰ τὴν ἀνοιξιν τῆς ψυχῆς καὶ ἰδίᾳ ἐπίρρυσιν τοῦ Λόγου μέχρι βαθμοῦ τελικῶς, ὥστε καὶ νὰ καταστῇ κατορθωτὴ ἡ κοσμοϊστορικὴ ἀνατροπὴ τοῦ κράτους τῆς ἐπιθυμίας, τοῦ καθεστῶτος τῆς βιολογικῆς νομοτελείας· καὶ ἡ μετάβασις οὕτω εἰς τὸ πρωτοθητικὸν στάδιον.

IV

ΠΡΩΤΟΘΗΙΚΟΝ ΣΤΑΔΙΟΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

§ 28. Ἡ μετάβασις εἰς τὸ πρωτοθητικὸν στάδιον συντελεῖται δι' ἄλλατος, ἦτοι ἀποτόμῳ ἐν ὠρισμένην στιγμήν τῆς ἐξελιξέως. Ἡ βαθμικὰ ἐνδυνάμωσις τοῦ Λόγου, καὶ καλλιέργεια μετ' αὐτῆς καὶ τῶν ἄλλων ἐνδυνάμωσις τῆς ψυχῆς, συσσωρεύει διαθμιαῖως τὰς προϋποθέσεις, τὰς ἀλλοιωτικὰς τῆς ἰσορροπίας μεταξὺ ἐπιθυμίας καὶ Λόγου, ἕως οὗ ἐν ὠρισμένην στιγμήν ἀποτόμῳ ἐκδηλοῦται· ἡ ἀλλαγὴ, ὡς ἀντιστροφή, τῆς ἰσορροπίας. Τοιοῦτοτρόπως ὡς ἐπανάστασις πράγματι ἐπέρχεται ἡ ἀπὸ τῆς ἐπιθυμίας χειραφεσία τοῦ Λόγου.

§ 29. Διὰ τὴν φθάσιν δμως ἡ κρίσιμος αὕτη ὥρα τῆς ἐπαναστάσεως, δὲν θὰ ἐπήρκει ποτὲ μόνον ἡ συσσωρευμένη ἐνδυνάμωσις τοῦ Λόγου. Ἄλλωστε, καὶ αὕτη ἀκόμη διὰ τὴν συμβαίνειν εἰς βαθμὸν σοβαρὸν, ἀπαιτεῖται: ποιά τις ἐκ παραλλήλου ἀνάπτυξις τῆς κοινωνικότητος τοῦ ἀνθρώπου, ἀπαραίτητος κατ' ἐξοχὴν διὰ τὴν πρόοδον οἰκονομίας καὶ τεχνικῆς —, ὅπως θεβαίως καὶ τῆς γλώσσης —, τῶν λίαν γονίμων αὐτῶν συντελεστῶν διὰ τὴν σταθερὰν ἐνδυνάμωσιν τοῦ Λόγου. Κυρίως δμως ἀπαιτεῖται: ἡ ἐσχηματισμένη εὐρεία πως κοινωνία, κατὰ τρόπον ὀλιγώτερον ἕμμεσον. Ὁ Λόγος, ὁ ἐνδυναμωμένος, ὥστε νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν ἀνατροπὴν τοῦ κράτους τῆς ἐπιθυμίας, χρειάζεται νὰ διαθέτῃ ἄλλο τι: ἔτοιμον, ὅπερ νὰ θέσῃ εἰς τὴν θέσιν αὐτῆς· δεδομένῳ, οὗ δὲν εἶναι ὄριμος ἀκόμη, ὥστε νὰ πληρώσῃ ἐξ ἰδίων τὸ χάσμα, ὅπερ ἡ ἀνατροπὴ τοῦ κράτους τῆς ἐπιθυμίας ἐπιφέρει ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ ζωῇ. Τὸ ἄλλο τοῦτο μάλιστα καὶ ὑποκινεῖ τὴν δύναμιν τοῦ Λόγου εἰς ἐπιχείρησιν τῆς ἀνατροπῆς. Τὸ ἄλλο τοῦτο λοιπὸν παρέχεται μόνον ὑπὸ τῆς εὐρείας πως κοινωνίας· εἶναι ἡ αὐθεντία τοῦ ἔδους.

§ 30. Ἡ ἐκβολὴ τῆς ἐπιθυμίας ἐκ τῆς ἡγετικῆς θέσεως αὐτῆς δὲν συνε

πάγεται θεαίως καὶ ἄραιν ἐντελεῖ τῆς ἐν τῇ ζωῇ τοῦ ἀνθρώπου λειτουργίας αὐτῆς. Ἡ βιολογικὴ νομοτέλεια οὐκ ἐκλείπει ποτὲ ἐκ τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου ἀπλῶς ὑποτάσσεται μόνον, ὡς πρὸς τὴν πρακτικὴν ἐκδήλωσιν αὐτοῦ, εἰς ἄλλην νομοτέλειαν, ὑπερέραν αὐτῆς. Πάντως, ὁ Λόγος, τέως δοῦλος τῆς ἐπιθυμίας, καθίσταται ἤδη κριτὴς αὐτῆς· ἔχει νὰ κρίνῃ, καὶ ἐνδεχομένως μόνον νὰ ἐγκρίνῃ, τὴν ὑποψηφιότητα τῆς ἐπιθυμίας πρὸς ἐπιλήρωσιν, καὶ οὕτω τὴν δι' αὐτῆς πλήρωσιν ὠρισμένης στιγμῆς τῆς ζωῆς. Ἐν τῇ κρίσει ὁμοίως ταύτῃ ὁ Λόγος δὲν αὐτοσχεδιάζει ἀκόμη, ἀλλὰ στηρίζεται ἀπαρξάτως ἐπὶ κριτηρίων κοινωνικῆς ἀξιολογίας — καὶ μόνον ἐμμέσως, ἦτοι κατ' ἀντανάκλασιν τῆς κοινωνικῆς ἀξιολογίας, ἐπὶ ἐξ ἀτομικῆς ἐμπειρίας ἀξιολογίας —, διέπεται οὕτω ὑπὸ τῆς αὐθεντίας τοῦ ἔθους. Ἰπὸ ταύτης ἄλλωστε καὶ παρρωμῆθη, κατὰ συνέχειαν μάλιστα ἐπίμονον, ἐναντίον τῶν καθ' ἕκαστα ὑποβολῶν τῆς ἐπιθυμίας, μέχρις οὗτο ἐκινήθη ἀποτελεσματικῶς ἐναντίον τοῦ κράτους αὐτῆς καθόλου. Ἦδη, καθ' ὅσον τοιαῦτα κριτήρια ἐπιβάλλονται οὕτω ἐπὶ τοῦ «καθορισμοῦ», τὸ πρωτοθηκὸν στάδιον τοῦ ἀνθρώπου εἶναι καθεστῶς **κοινωνικῆς νομοτελείας**.

§ 31. Ἡ προβολὴ τῆς ἐπιθυμίας ἐν τῇ συνειδήσει ὡς ὑποψηφίου ἀπλῶς πληρώματος, ὡς ἐνδεχομένης ἀπλῶς, καὶ ὄχι θετικῆς, ἀρχῆς τοῦ «καθορισμοῦ», συνιστᾷ πρόβλημα σπουδαῖον καὶ πρωτοφανές διὰ τὸν Λόγον. Πλὴν, ἐν τῇ ἀμηχανῇ ἄλλως ἀναζητῆσαι λύσεως αὐτοῦ, ὁ Λόγος τοῦ ἐν εὐρείᾳ ἤδη κοινωνικῇ ἀνθρώπου ἰ καταλαμβάνεται τρόπον τινὰ ὑπὸ τοῦ παραδείγματος λύσεως ἀναλόγου ἐν τῇ στάσει ἄλλου ἀνθρώπου, ἢ μάλλον παντὸς ἄλλου ἀνθρώπου ἐν τῇ αὐτῇ κοινωνικῇ εὐχερῶς οὕτω ἐφοδιάζεται διὰ λύσεως, ἦτοι ἐξ ἄλλου δὲν εἶναι εἰμὴ ἀπόσπασμα «καθορισμοῦ», ἀποκρυσταλλωμένου διὰ τῆς συγῆς ἐπαναλήψεως, ἰδίᾳ κατὰ τὸ δευτικὸν νόημα, τὸ ἀποτελοῦν ἀρχὴν αὐτοῦ. Τὸ τοιοῦτον κοινωνικῶς ἀποκρυσταλλωμένον ἀπόσπασμα «καθορισμοῦ» εἶναι οὐκ ὀνομάζεται ἀκριθῶς **ἔθος**. Τὸ περιεχόμενον δὲ αὐτοῦ — ὅπερ ὁμοίως δὲν περιορίζεται ἀπλῶς εἰς ἐγκρίσεις ἢ ἀπορρίψεις τῆς ἐπιθυμίας, ἀλλὰ ἐκτείνεται καὶ πολὺ εὐρύτερον, τὴν τῷ χρόνῳ μάλιστα, ἀντιστοίχως πρὸς τὴν πολλαπλότητα ἤδη τοῦ πληρώματος τῆς ζωῆς — εἶναι οὕτω ἔργον ἀρχικῶς τοῦ Λόγου ἐνδὸς ἀνθρώπου, συντρεχούσης τῆς δικαιοθητικῆς φαντασίας αὐτοῦ, ἢ καὶ συναισθηματικῆς ὑπαγορεύσεως, διαμορφούμενον ἔπειτα κατὰ συνέχειαν, ἔστω μικροβαθμιαίως, διὰ τῆς ἐπενεργείας τοῦ Λόγου καὶ τῆς φαντασίας

§ 31.— 1. Ἐξαιρέσει βεβαίως τῆς περιπτώσεως, καθ' ἣν αὐτὸς εἶναι ὁ εὐρέτης καὶ εἰσηγητὴς τῆς λύσεως, θεμελιῶν οὕτω αὐτὸς τὸ ἐν προκειμένῳ περιεχόμενον τοῦ ἔθους.

ἤ καὶ τοῦ συναισθητήματος ἑνὸς ἐκάστου τῶν ἐν τῇ αὐτῇ κοινωνίᾳ ἀνθρώπων, ὑπὸ τοῦ ὁποῦρου ἡμισυνειδητῶς ἢ συνειδητῶς ἐφαρμόζεται.²

§ 32. Ὁ ἐν εὐρείᾳ ἤδη κοινωνίᾳ ἄνθρωπος, εἰς τὰς ποικίλας ἐκδηλώσεις καὶ ἐπιδόσεις, αἵτινες πέραν τῆς ἐκπληρώσεως ἀπλῶς τῆς ἐπιθυμίας συνιστοῦν τὸ πλήρωμα τῆς ζωῆς αὐτοῦ, — ὡς ἡ ἐπίδοσις εἰς τὴν οἰκονομίαν καὶ τὴν τεχνικὴν, ἐκδηλώσεις ἄλλαι εἴτε τοῦ λόγου εἴτε τῆς φαντασίας εἴτε τοῦ συναισθητήματος, ἢ γλωσσικὴ ἔκφρασις καὶ καθ' ἑαυτήν, καὶ ἄλλα πολλὰ εἰσέτι: —, προβαίνει καὶ ἐξ ἀτομικῆς θεατικῆς προδιαθέσεως, ἀλλὰ πάντως ἐντασσομένος εἰς τὸν ρυθμὸν τῆς συμπεριφορᾶς τῶν ἄλλων. Ριζικὴ ψυχικὴ τάσις τοῦ ἀνθρώπου, — ἐκπηγάζουσα ἐκ συναισθητήματος βραχυτάτου, ἀποκαλυπτικοῦ τοῦ ἄλλου ἀνθρώπου ἐν τῇ αὐταξίᾳ περὶ αὐτοῦ —, ἔλκει τὸ βλέμμα καὶ τὸ ὄμμα αὐτοῦ πρὸς τὸν ἄλλον ἀνθρώπον, πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους: ὕπαγορεύει τὴν πλήρη σχεδὸν ταύτισιν μετ' αὐτῶν, ἐν τῷ ρυθμῷ ἀκριβῶς τῆς ζωῆς αὐτῶν. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ τῶν κατὰ τὴν ἀνάγκη τῆς ἀποκρυπταλλομένης κοινωνικῆς ἀναλόγου λύσεως παρὰ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ἢ αὐτονότητος οὕτω ἐπιβολὴ τῆς ἀποκρυπταλλομένης κοινωνικῆς ἀναλόγου λύσεως, τοῦ ἀποκρυπταλλομένου κοινωνικῶς ἀποκρύπτου «καθορισμοῦ», ἢ αὐθεντία τοῦ «ἔθους». Πέραν αὐτοῦ ἤδη, συναισθητήματα καὶ φαντασία πλέκουν ἀδρᾶ εἴτε ἀχνὰ πλέγματα, ἐπὶ μᾶλλον στηρικτικὰ αὐτῆς³.

§ 33. Κατὰ ταῦτα, ἐν τῷ πρωτογενεῖ ἰσχυρῷ σταδίῳ, ἢ ἐκάστῳτε ἀρχῇ τοῦ «καθορισμοῦ» ἐπιβάλλεται ἀνευ ἑτέρου ὑπὸ τοῦ «ἔθους», ἐκλειπούσης οὕτω πάσης προβληματικότητος ἐπὶ τῆς τριαύτης ἀρχῆς, ἀποφρασσαμένης δηλαδὴ καὶ ἐνταῦθα τῆς πρὸς τὰ ἄνω κατὰ λόγον συνεχείας τοῦ «καθορισμοῦ». Καὶ θεατικῶς, ὡς ἐκ τῆς αὐθεντίας, ἦτοι τῆς αὐτονότητος ἐπιβολῆς, τοῦ ἔθους ἐλλείπει ἐπίσης καὶ ἡ ἐπιγνώσις τῆς πρὸς τὰ ἄνω ἀποφράξεως. Ἐξ ἄλλου διὰ τῆς πρὸς τὰ ἄνω ἀποφράξεως καὶ τίθεται τὸ ἕτερον ὄριον τῆς βραχείας οὕτω ἀναπτύξεως τοῦ «καθορισμοῦ»: ἔχει δὲ βραχυτάτης, καθόσον καὶ τὸ πρὸς τὰ ἄνω ὄριον τοῦτο εἶναι πάντως ἀπώτερον τοῦ ἐπὶ τοῦ προηγουμένου σταδίου ἀντιστοίχου, ἀπὸ καὶ ἡ ἀπλῶς ἔγκριστις ἢ ἀπόρριψις τῆς ἐπιθυμίας ἢ στενωπότη ἐνταῦθα περίπτωσις — εἶναι τι λογικῶς περαιτέρω τῆς αὐτεπιβεβλημένης ἐπιθυμίας: καὶ ἐπὶ πλέον, καθόσον τὸ ἕτερον ἐπίσης ὄριον τῆς ἀναπτύξεως τοῦ «καθορισμοῦ» ἐνταῦθα δὲν προδιαγράφει

2. Πβλ. V i e r k a n d t Gesellschaftslehre, 1928, σ. 111 κ. ἐπ.

§ 32. — 1. Πβλ. P r a d i n e s Traité de psychologie générale, II, 1946, σ. 563, 617.

2. Πβλ. T ö n n i e s Einführung in die Soziologie, 1931, σ. 206-207.

ται ὡς ἀναγκάσιως ἐγγύτατον ἐφ' ὅσον ἐλλείπει ἢ δεσποτικῇ ἐκείνῃ ἐπιβολῇ τῆς ἐπιθυμίας πρὸς ἄμετον ἐπέλευσιν τῆς ἐκπληρώσεως αὐτῆς, ὁ «καθορισμός» ἐν τῇ στροφή αὐτοῦ πρὸς τὴν πραγματικότητα ἔχει τὴν εὐχέρειαν νὰ ἀκολουθήτῃ, ἔχει βραχυτάτην ὁδόν, κινούμενος εἰς ἐπὶ μᾶλλον ἤδη εὐθείας καὶ ἐμμέτους ἀναζητήσεις, ὅσον οὐδέποτε ἄλλοτε, ὡς καὶ πρὸς ἐπὶ μᾶλλον πολύτροπον καὶ σύνθετον πλοκήν. Ἡ προϋῶσα, ἐν τῷ πρωτογενεῖ καὶ σταδίῳ, πολλαπλότης τοῦ πληρώματος τῆς ζωῆς συνεπιφέρει καὶ διεύρυνσιν ἀνάλογον τοῦ προβλήματος τῆς πληρώσεως τῆς ζωῆς. Ἡ πλήρωσις ἐκάστης στοιμῆς τῆς ζωῆς ἀποτελεῖ θεδαίως, ἔστω μὴ ὅλως συνειδητῶς εἰσέτι, πρόβλημα πολὺ εὐρύτερον τῆς ἐγκρίσεως ἢ ἀπορρίψεως τῆς ἐκάστης ἐπιθυμίας. Ἡ ἀπόρριψις ἰδίᾳ τῆς ἐπιθυμίας προβάλλει μᾶλλον ὁρατὴν τὴν γυμνότητα εἴτε κενότητα τῆς στοιμῆς, καὶ οὕτω καθιστᾷ ἐπαρκῶς συνειδητὴν τὴν προβληματικότητα τῆς πληρώσεως αὐτῆς. Ἐξ ἄλλου ἢ ἐπὶ τοῦ καθορισμοῦ ἐπιβολὴ τοῦ ἔθους δὲν ἔχει τὸ ὅλως αὐτόματον τῆς ἐπιθυμίας· ἂν εἶναι αὐτονόητος κατὰ τὴν ἀθθενταίν αὐτοῦ, δὲν εἶναι ὁμοῦ καὶ αὐτόματος· ἤδη μάλιστα καὶ ἐμφανίζει ἐνίοτε τὴν ἀνάγκην ἀνευρέσεως τοῦ περιεχομένου αὐτοῦ.

§ 34. Κατὰ ταῦτα, ἐν τῷ ἐγγυτέρῳ αὐτῷ προσταδίῳ τῆς ἠθικῆς, πολλαχῶς ἔχει ὁ Λόγος παρωθήσει καὶ εὐκαιρίας, ὅπως ἐπιδοθῇ εἰς ἔργον ὁλοκῆν καὶ πλέον ἔντονον· καὶ τὸ εὐρὺ θέμα τοῦ προκειμένου προβλήματος συμπεριφορᾶς, καὶ ἡ ἀνάγκη ἐνίοτε ἀνευρέσεως τοῦ περιεχομένου τοῦ ἔθους, καὶ ἡ ἐπηυξημένη πῶς εὐχέρεια τοῦ καθορισμοῦ πρὸς πολυδιάστατον καὶ πολυσύνθετον ἀνάπτυσιν, παρέχουν ἤδη ἕδρα φανερὰν εἰς τὸν Λόγον διὰ τὴν ἐφαρμογὴν καὶ τὴν ἀσκητικὴν ὠριμωτέρων δυνάμεων αὐτοῦ· καὶ θεδαίως παραλλήλως παρέχουν καὶ ποικίλα κεντρίσματα διὰ τὴν ἐντονωτέραν ἐπίτης λειτουργίαν τῶν συνεργῶν τοῦ Λόγου ψυχικῶν δυνάμεων, τῆς διακοθητικῆς φαντασίας καὶ τῆς μνήμης, ὅπως ἀκόμη καὶ προσφόρους συνθήμας διὰ τὴν ὑποβοήθησιν, ἐμμέστον ἢ καὶ ἄμετον, τοῦ συναισθήματος εἰς τὴν τάσιν αὐτοῦ πρὸς ἀπόκτησιν οὐσιαστικότητος. Εἰς τὴν θετικὴν ὁμοῦ ἐξέλιξιν τοῦ Λόγου καὶ τῶν ἄλλων δυνάμεων καὶ στοιχείων τῆς ψυχῆς, τεραστῶς ἤδη συμβάλλει ἢ ἐν τῇ εὐρείᾳ κοινωνίᾳ παρουσίας τῆς τεχνικῆς καὶ τῆς οἰκονομίας, ὅπως καὶ τῆς γλώσσης καὶ τῶν ἄλλων πρωτοπλασμάτων ἢ καὶ πλασμάτων τοῦ «πολιτισμοῦ». Ταῦτα πάντα, ἄνευ καὶ προωθούνται ραγδαίως εἰς περαιτέρω ἀνάπτυσιν ὑπὸ τῶν καλλιεργημένων ἤδη στοιχείων καὶ δυνάμεων τῆς ψυχῆς, κατ' ἐξοχὴν δὲ τοῦ Λόγου, προωθούν ἐπίτης ραγδαίως στοιχεῖα καὶ δυνάμεις τῆς ψυχῆς, κατ' ἐξοχὴν δὲ τὸν Λόγον, πρὸς περαιτέρω καλλιέργειαν καὶ τοῦτο εἰς μέγαν ἤδη βαθμὸν ἀμέσως, ἀλλὰ καὶ κατὰ τρόπον πρόσθετον ταῦτα δηλαδὴ δὲν εἶναι πλάσματα μόνον τῆς κοινωνίας, ἀλλὰ καὶ πλάσματα περαιτέρω κοινωνίας, ἦτοι κέντρα καὶ πηγαὶ σχηματισμοῦ ὁλοκῆν καὶ νέων πλανο.

§ 35. Τὸ πρωτογενὲς στάδιον, τὸ καὶ καθεστῶς κοινωνικῆς νομοτελείας, καθίσταται οὕτω θέατρον ἐξελιξέων, ἀναζητήσεων καὶ ἐπιτευξέων ἐξαιρέτου ὄντως σημασίας. Διὰ τούτων πράγματι ἐπισυμβαίνει σὺν τῷ χρόνῳ καὶ ἡ ἀνδρωσις ἀφ' ἑνὸς τοῦ Λόγου καὶ ὁρίμανσις τῶν ἄλλων δυνάμεων καὶ στοιχείων τῆς ψυχῆς, γεγονόςε σπουδαιότητος κρισίμου, καὶ ἡ διάνοξις ἀφ' ἑτέρου προσοπικῶν καὶ προβληματικότητος ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ ζωῇ βραδύτητος ἐπίσης κρισίμου. Οὕτω δηλαδὴ καὶ ἐνταῦθα ἡ διαμορφοῦνται ἀκριθῶς αἱ προσποθέσεις, δυνάμει τῶν ὁποίων τελικῶς διαρρηγνύεται ἡ συνοχή τοῦ ὑφισταμένου καθεστῶτος καὶ διὰ τῆς ὑπερικήσεως οὕτω καὶ αὐτοῦ ἐρχεται ἡ ὥρα τῆς ἀνατολῆς τοῦ γνησίου ἡθικοῦ σταδίου. Ἡ αὐθεντία τοῦ ἔθνους, ἐν τῷ καθεστῶτι τῆς κοινωνικῆς νομοτελείας, κηδεμονοῦε: πᾶσαν κίνησιν τοῦ ἀνθρώπου, ἐπιζητούσα νὰ προσανατολίξῃ αὐτὴν εἰς τὴν ἀρίστην ἐνσάρκωσιν τοῦ ἔθνους. Οὕτω ὁμως ἀκριθῶς ἐκτρέφει καὶ ἐνταῦθα τὰς δυνάμεις (Λόγος, διαισθητικὴ φαντασία, συναισθήματα κ.λ.π., ἐν σοβαρᾷ ἡδὴ ἐπιδόσει;) καὶ παράγει ἐπίσης τὰς συνθήκας (εὐρύτης καὶ περιπλοκὴ προβλήματος συμπεριφορᾶς, καὶ ὅλσεν αὐξοῦσαι, ὡς ἐκ τῆς προκύψεως ἰδίᾳ νέων πλασμάτων πολιτισμοῦ καὶ νέων διανθρωπίνων πλεγμάτων), ὑπὸ τὴν ἐκρηκτικὴν πίεσιν τῶν ὁποίων, ἐκδηλουμένης καὶ τῆς ἐγγενοῦς ἀδυναμίας τοῦ καθεστῶτος, ἀδηρίτως τέλος ἐπέρχεται ἡ διάρρηξις αὐτοῦ.

§ 36. Ἡ ἀνδρωσις τοῦ Λόγου καὶ ὁρίμανσις τῶν ἄλλων δυνάμεων καὶ στοιχείων τῆς ψυχῆς συνεπάγεται καὶ ἀνευ ἑτέρου βαθυτέρου ἀντιστοίχως σύλληψιν τοῦ προβλήματος τῆς πληρώσεως ἐκάστης στιγμῆς τῆς ζωῆς. Τοῦ αὐτοῦ ὁμως προβλήματος ἀντικειμενικῶς κυρίως διευρύνονται: καὶ περιπλέκονται αἱ διαστάσεις καὶ τὰ σχήματα, ἐφ' ὅσον οἰκονομία, τεχνική, γλώσσα καὶ τὰ ἄλλα ποικίλα πλάσματα πολιτισμοῦ εἰσβάλλουν ἀπαύτως εἰς τὸν χρόνον τῆς ζωῆς, καὶ ἐφ' ὅσον ἀκόμη καὶ προβάλλουν παραλλήλως ποικίλα διανθρώπινα πλέγματα. Κατόπιν ὁμως τῆς ἰστοτυπίας οὕτω, ὡς ἐκ τῆς βραδύτητος καὶ τῆς συνθετότητος, τοῦ προκειμένου προβλήματος, ἀναποφεύκτως ἡδὴ ἐκδηλοῦται ἡ ἀντίστοιχος ἀνεπάρκεια τοῦ περιεχομένου τοῦ ἔθνους, ὅπου εἴτε οὐδεμία σχετικὴ λύσις ὑπάρχει—ἐλλείψει: ἀπλῶς ἀναλόγου «προηγούμενου»—ἢ καὶ προβάλλουν φαινόμενα: σχετικαὶ λύσεις, ἀνιφαντικαὶ μεταξὺ αὐτῶν—δῶσει δὴθεν ἀναλόγων προηγούμενων.— Καὶ οὕτω, κατὰ τὴν ἀνα-

§ 35.— 1. Βλ. § 26.

2. Ἀσχετοῦ βεβαίως λειτουργίας πρὸς ὅτι φαντασιακὸν καὶ συναισθηματικὸν περιπλέκει ἐπιστηρικῶς τὸ ἔθος (§ 32), ἢ καὶ πρὸς ὅτι λογικὸν εἴτε φαντασιακὸν ἢ καὶ συναισθηματικὸν συνεργεῖ εἰς τὴν μικροβαθμιαίαν μεταδιαμόρφωσιν τοῦ περιεχομένου τοῦ ἔθνους κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν αὐτοῦ (§ 31).

τέρων διανθρωπίνων πλεγμαμάτων, ἅτινα καὶ αὐτὰ ἴδῃ, συμβάλλουν κατὰ τρέπον ἴδιον εἰς τὴν περαιτέρω καλλιέργειαν τῆς ψυχικότητος τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ Λόγου καὶ τῶν ἄλλων δυνάμεων καὶ στοιχείων αὐτοῦ.

Ἡ ζήτησιν τῆς ἀναγκαιότητος λύσεως, δὲν παρουσιάζεται πλέον χειραγωγικὸν νεύμα τοῦ ἔθους. Ὁ ἠνδρωμένος ὁμοίως ἴδῃ, Λόγος, μετὰ τῶν ἄλλων ὁμοίων ἐπίσης δυνάμεων καὶ στοιχείων τῆς ψυχῆς, εὐρισκόμενος πρὸς τοιαύτης ἐκλείψεως τῶν θεσφάτων τοῦ ἔθους, δὲν παραμένει οὐδαμῶς ἐν ἀμηχάνῳ ἔξουθενώσαι· ἐπιμένει ἀντιθέτως εὐρύτατος εἰς τὴν ἀνεύρεσιν ὅποιονδήποτε λύσεως τοῦ προκειμένου προβλήματος· καὶ ἐν τῇ ἐπιμένῳ ταύτῃ ζητῆται στρέφεται πλέον ἀναγκαστικῶς ἐκτός καὶ πέραν τοῦ ἔθους. Οὕτω ἡ αὐθεντία τοῦ ἔθους παύει πλέον νὰ ὑφίσταται· καθίσσον αὐτῇ ἐν τῇ ἐννοίᾳ αὐτοῦ ἐνέχει πανεπίχειαν καὶ πανασφάλειαν, ἀπολειπτικότηα καὶ ἀπολυτότητα. Καὶ οὕτω καὶ δὲν ἐπέρχεται μερικὴ μόνον θρασυεὶς αὐτοῦ· ἢ πτώσις αὐτοῦ συμβαίνει ἐξ ὀλοκλήρου. Δὲν ἐπαρκοῦν δὲ πρὸς μεταίωσιν τῆς πτώσεως ἐν τῇ κρίσει αὐτοῦ καταστάται οὔτε τῆς φαντασίας τὰ πλάσματα οὔτε τὰ συναίσθηματα, ἅτινα, καὶ τὰ μὲν καὶ τὰ δέ, περιβάλλουν ἐπισηρικτικῶς τὸ ἔθος κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀκμῆς αὐτοῦ.— Ἐφεξῆς καὶ ἐπὶ τῶν θεμάτων, ἐπὶ τῶν ὁπίων τὸ περιεχόμενον τοῦ ἔθους εἶναι ρητὸν καὶ κατηγορικόν, ἢ συμμέρφως πλέον πρὸς αὐτὸ καθίσταται ἀπλῶς ἐνδεχομένη. Ἄλλωστε οὐδέποτε ἡ ἐπιβολὴ τοῦ ἔθους εἶχε τὸ ὅλως ἀπαρעκλίτον τῆς ἐπιθυμίας. Καὶ ἴδῃ, ἢ οὕτω χαλαρότης πως ἐν τῇ ἐπιβολῇ διευκολύνει μετὰ ἄλλως τὴν ἀποσάθρωσιν τῆς ἡγεμονίας τοῦ ἔθους, τὴν κατάρρευσιν τοῦ καθεστώτος τῆς κοινωνικῆς νομοτελείας. Ἡ τοιαύτη ὁμοίως ἔξοδος ἐκ τοῦ καθεστώτος τῆς κοινωνικῆς νομοτελείας, ἐκ τοῦ «πρωτο-ἠθικοῦ» ἀπλῶς σταδίου, ἐνδέχεται νὰ ἔχῃ, καὶ κατὰ κανόνα ἔχει, ἠθικῶς θετικὸν χαρακτῆρα, ὡς ἐξόριστος κυρίως πρὸς εἴσοδον εἰς τὸ γνησίως ἠθικὸν στάδιον, τὸ στάδιον τῆς «προσωπικῆς αὐτοτελείας» εἴτε «πνευματικῆς νομοτελείας», ἢ ἄλλως τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς εὐδύνης ἐν τῇ ἠθικῇ ἐννοίᾳ αὐτῶν.

§ 37. Τοιαύτη εἶναι ἡ φυσιογνωμία καὶ ἡ διαδοχὴ τῶν σταδίων τῆς πρακτικῆς ἐκδηλώσεως τοῦ ἀνθρώπου. κατὰ τὴν προσδοκίαν πρὸς τὴν ἠθικὴν με-

§ 36. — 1. Οὐδαμῶς ἔχει βεβαίως τὴν θετικὴν αὐτὴν σημασίαν ἢ ἀνευ κλονισμοῦ τῆς αὐθεντίας τοῦ ἔθους ἀποφυγὴ τυχόν τῆς συμμειψώσεως πρὸς ὠρισμένον «καθορισμὸν» αὐτοῦ· ἢ τοιαύτη ἀνυποταγὴ—ἐφικτὴ λόγῳ τοῦ μὴ ἀπαρעκλίτου ψυχικῶς τῆς ἐπιβολῆς τοῦ ἔθους—εἶναι ἀπλῶς παρεκτροπὴ ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς πρωτοηθικῆς, ἔχει ἀπλῶς ἀνηθικὸν εἴτε πρωτο-ανηθικὸν χαρακτῆρα.

2. Πρὸς βλ. Θεοδωρακοπούλου op. cit., ἰδίᾳ σ. 171 κ. ἑ., Παπανούτσου op. cit., σ. 374.

τάθασιν αὐτῆς. Ταῦτα ἕως θεαίως ἐν τῇ καθαρότητι μόνον τῆς θεορίας. Ἐν τῇ πραγματικῇ ζωῇ τοῦ ἀνθρώπου, ἀκόμη καὶ τοῦ πλέον ἐξελικμένου, κατὰ τὴν μέχρι τοῦ παρόντος αἰῶνος ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος, ὑπάρχει μᾶλλον συλλειτουργία κατὰ συμφυρισμὸν τοῦ προηθικοῦ σταδίου πρὸς τὸ πρωτοηθικὸν στάδιον. Βασικῶς δηλαδὴ λειτουργεῖ τὸ πρωτοηθικὸν στάδιον παρεμβάλλοντα ἕως ὑπόλοιπα σοβαρὰ τοῦ προηθικοῦ σταδίου, ἐπικρατοῦντα κατὰ ὄρας καὶ περιόδους καὶ χαρικτῆρας ἀνθρώπων, ἂν καὶ στερούμενα πλέον, ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον τοῦλάχιστον, τοῦ ἀπαρεγκλίτου τῆς ἐπιβολῆς. Ἐξ ἄλλου, καὶ τὸ βασικῶς λειτουργοῦν πρωτοηθικὸν στάδιον δὲν ἔχει πλέον τὴν ἄλλοτε θηραυστον ἀνεκρίστητα, καὶ εἰς τὸ πεδίον τοῦ κύρους ὑφίσταται ἤδη, μεγάλα θραύσματα ἐν τῇ λειτουργίᾳ αὐτοῦ, καὶ ἀσχέτως τῶν προηθικῶν υπολοίπων. Τὰ θραύσματα μάλιστα ταῦτα εἶναι καὶ ἀνοήματα ἐν πολλοῖς πρὸς τὸ γνησίως ἠθικὸν στάδιον. Πράγματι, ἡ ἀστραπή τῆς γνησίας ἠθικῆς ἐπιφοιτᾷ πολλάκις εἰς τὸ χημαικὸν ἐπίπεδον τῆς καθημερινότητος, τοῦ πρωτοηθικοῦ τρόπου ζωῆς μετὰ τῶν προηθικῶν υπολοίπων καὶ καταυγάζει τὸ στερέωμα τῆς ἀνθρωπίνης υπάρξεως, οὐχὶ δὲ ἐπὶ ματαίῳ εἶτε, συγκλονίζουσα μὲ τὸ μέγα θάμβος, σπέρει τὴν σωστικὴν ἀγωνίαν, εἶτε, περιχέουσα φῶς ἀναστάσιμον, χειραγωγεῖ εἰς λυτρωτικὸν μύχλον.

§ 38. Ἡ διάρρηξις τοῦ καθεστῶτος τῆς κοινωνικῆς νομοτελείας εἶτε ὑπερνίκησις τοῦ πρωτοηθικοῦ σταδίου, ἢ ἐκδηλουμένη διὰ τῆς θραύσεως τῆς αἰθηνίας τοῦ ἔθους, ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἢ μᾶλλον τῇ πρωτοἱστορίᾳ τῆς ἀνθρωπότητος, συμπίπτει κατὰ πάσαν πιθανότητα πρὸς τὴν πρώτην παρουσίαν ὀργανωμένης κοινωνικῆς ἐξουσίας μετὰ συναφῶς οἰκονομικοῦ διαφορισμοῦ. Ἡ παρουσία ἕως αὐτῆ, — πλὴν, καὶ ἄλλοτε οὐχὶ ἀσχέτως, τῶν ἄλλων κοσμοἱστορικῆς σημασίας συνεπειῶν αὐτῆς, καὶ θεαίως ἀνεξαρτήτως τοῦ ἱστορικῶς ἀναγκαίου ἢ μὴ αὐτῶν, — ἐπέφερεν εἰς τὴν πρὸς τὴν ἠθικὴν ἐξέλιξιν τῆς ἀνθρωπότητος ἀναρχετικὴν ἐμπλοκὴν τεραστίας βαρύτητος, προκαλέσασα, αὐτῇ κυρίως, τὴν ἀνατρελὴν τῆς προσδευτικῆς διαμορφώσεως τῶν προϋποθέσεων πρὸς ἀθρόαν εἴσοδον τῶν ἀνθρώπων εἰς τὸ γνησίως ἠθικὸν στάδιον.¹ Ἐκτοτε, καθ' ὅλην τὴν μέχρι τοῦ

§ 38.— 1. Βεβαίως ὅμως ἐξ ἄλλου τὸ γνησίως ἠθικὸν στάδιον προϋποθέτει φύσει, τοῦλάχιστον διὰ τὴν αἰτίαν πως εἰσοδῶν εἰς αὐτό, ἐξαιρετον ψυχικὸν προικισμόν καὶ βελτίστην πνευματικὴν καλλιέργειαν. Κατὰ τοῦτο, καὶ ὑπὸ τὴν αἰσιωτέραν διαμορφωσιν τῆς «κοινωνίας», ἢ παρῳήσις καὶ παρῳήσις πρὸς αὐτὸ ἀποκλείεται μᾶλλον νὰ ὑπάρξῃ ἀνεξαιρέτως εἶτε ἐξ ἴσου τελεσφόρος· δεδομένου τοῦ διαφορισμοῦ πάντοτε τῶν ἀνθρώπων ὡς πρὸς τὸν ψυχικὸν προικισμόν βασικῶς, καὶ οὕτω καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐπικτὴν πνευματικὴν καλλιέργειαν. Ἡ αἰτία ὅμως διαμόρφωσις τῆς «κοινωνίας» εἶναι ὀραταίτητος προϋπόθεσις, καὶ διὰ τὴν ὑπάρξῃ πρῶτον ἢ παρακίνησις—καὶ οὐχὶ ἡ ἀντίδρασις—πρὸς αὐτό, καὶ εἶτα καὶ διὰ τὴν τελεσφορήσῃ εἰς τὴν μεγαλύτεραν προσωπικὴν ἔκτασιν ὅπερ καὶ μόνον ἔχει ἀποφασιστικὴν σημασίαν ἐπὶ τῶν ἀνθρωπίνων.

παρόντος αἰῶνος ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος, διατηροῦνται ἐν λειτουργίᾳ, καὶ μάλιστα κατὰ συμφορμὴν, τὸ πρωτογενικὸν στάδιον καὶ τὸ προγενικὸν στάδιον. διακοπτόμενα μόνον ἐνίοτε ὑπὸ ἐλλάμψεων τῆς γνησίας ἠθικῆς. Αἱ ἐλλάμψεις δμως αὗται δὲν φθάνουσιν εἰς τὴν ἀποκλήρωσιν τοῦ ἔργου αὐτῶν, μὴ ἐπιτυγχάνουσαι ἰδίᾳ τὴν ἀπρόσκοπον προέκτασιν αὐτῶν, λόγῳ τῶν ἀναστασιακῶν ἐν προκειμένῳ συνεπειῶν τοῦ κρατοῦντος κοινωνικοῦ συστήματος· περιορίζονται οὕτω κυρίως ἐπὶ ἐλαχίστων μόνον ἐκλεκτῶν προσωπικοτήτων, ἄλλωστε ἄνευ ἀποκλήρωστος συνήθως καὶ τῆς ἐπὶ τῆς ζωῆς αὐτῶν ἐφικτῆς προεκτάσεως ἂν καὶ ἡ ἀνταύγεια τοῦ παραδείγματος εἴτε διδάγματος αὐτῶν πάντοτε σχεδὸν προεκτείνεται εἰς ἀσύλληπτον ἱστορικὴν ἔκτασιν. Ἐξ ἄλλου, τὸ συνεπείᾳ, ἐν πολλοῖς τοῦλάχιστον, τοῦ κρατοῦντος κοινωνικοῦ συστήματος διατηρούμενον ἐν λειτουργίᾳ, ὑπολειπόμενον ἔστω, πρωτογενικὸν στάδιον, δὲν εἶναι τὸ γνησίον, αὐτόδραστον, καὶ κατὰ τοῦτο ἠθικῶς ἀνελαττωματικόν, πρωτογενικὸν στάδιον εἶναι ἴδιᾳ ἐν πολλοῖς τεχνητόν, κατασκευαστόν, κίβδηλον, — οὕτω ἄλλωστε καὶ δὲν ἐλάττεται καθίως ἐκ τῆς τετραυσιμένης πλέον ἀθηνείας τοῦ ἔθους, — ἐξ οὗ καὶ ἱστορικῶς ἀνασχετικόν, καὶ οὐχὶ πρωτογενικόν, πρὸς τὴν ἠθικὴν, τοῦλάχιστον κατὰ τὰς κυρίας γραμμὰς αὐτοῦ. Ὁμοίως δέ, καὶ τὰ ὑπολειπόμενα ἐκ τοῦ προγενικοῦ σταδίου ὑπόλοιπα δὲν εἶναι κατ' ἀκριβολογίαν ὑπόλοιπα τοῦ παλαιοῦ, γνησίου, αὐτοδράστου, προγενικοῦ σταδίου, ἔπερ ἐπίσης ὡς τοιοῦτον δὲν ἴπο ἠθικῶς ἐλαττωματικόν· εἶναι ἴδιᾳ, τοῦλάχιστον ἐν πολλοῖς, τεχνηταί, κατασκευασταί, ἀφύσικαι, δουλεῖαι τοῦ Λόγου πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν—οὐχὶ ὡς ἐκδιήλωσιν τῆς βιολογικῆς νομοτελείας, ἀλλὰ ὡς προὑπόθεσιν ἀπλῶς πρὸς «ἀπόλαυσιν».²

V

ἨΘΙΚΟΝ ΣΤΑΔΙΟΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

§ 39. Ἐὰν ἡ μετάβασις εἰς τὸ πρωτογενικὸν στάδιον προϋποθέτῃ χάσμα ἐν τῇ ζωῇ, ἔπερ ἐπιφέρει ἡ καθάρσις τῆς ἐπιθυμίας, ἡ μετάβασις εἰς τὸ ἨΘΙΚΟΝ ἴδιᾳ στάδιον προϋποθέτῃ χάσμα ἐν τῇ ζωῇ, ἔπερ ἐπιφέρει ἡ καθάρσις καὶ τοῦ ἔθους. Σαιμικῆ, εἶναι ἡ γενεθλία ὄρα τῆς ἠθικῆς. Τὸ χάσμα εἶναι ἡ «μυστικὴ» πόλη τῆς ἠθικῆς. Τὸ σάλπισμα τῆς ἐργηγέρσεως κατακρημνίζει τὰ ὀδοστρώματα τοῦ «καθεστῶτος» ἀφανίζει τὴν ἀξιακὴν περιβολὴν τῆς ζωῆς. Ἡ συνείδησις τοῦ

2. Ἀπόλαυσις εἶναι ἡ ἐκπλήρωσις ἐπιθυμίας ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ἀπλῶς τοῦ ἀκολουθητικοῦ αὐτῆς συναισθήματος, καὶ οὐχὶ τῆς πληρώσεως ἀνάγκης πρὸς διατήρησιν τῆς ζωῆς.

ἀνθρώπου, ἢ οὕτω δεχόμενη τὴν εἰσαγωγικὴν δοκιμασίαν τῆς ἐλευθερίας, καὶ τὴν ἀπόλυτον εἰσβολὴν τῆς εὐθύνης, ἔχει νὰ κινήσῃ τὴν ζωὴν αὐτῆς οἰονομῶς ἐπιβουλεύουσα ἐπὶ τοῦ χάους. Αὕτη, τοῦλάχιστον εἶναι ἡ φύσις τῆς πρώτης ὥρας. Ἡ συνειδήσις ἑμῶς, ἢ ἀνταγία τῆς ὥρας, ἢ ἐμπεποτισμένη, ἀπὸ τὸ νᾶμα τῆς οὐσίας, ἐγκαίρως, ἂν καὶ οὐχὶ ἄνευ ἐναγωνίου ἢ καὶ παρατεταμένης ἐντάσεως, ἐπιγεφυρώνει πῶς τὸ πρὸ αὐτῆς χάος. Ἀλλῶστε μόνον συνειδήσις ἀνταγία ὄντως τῆς ὥρας καὶ ὑποβάλλεται εἰς τὴν βίωσιν τοῦ ἀξιολογικοῦ χάους. Διὰ συνείδησιν ἀναγίαν ὄλως τῆς ὥρας οἰαδήποτε θραύσει, πέριξ καὶ πρὸ αὐτῆς, τῆς ἀθθενίας τοῦ ἔθους οὐδαμῶς ἐπιφέρει συγκλονισμόν τοῦ κόσμου αὐτῆς, καὶ οὕτω προβολὴν τοῦ χάους. Διὰ τοιαύτην συνείδησιν δὲν ὑπάρχει ριζικὴ ἄρσις ἢ θέσις τῆς ἀξιολογίας τοῦ βίου· ὑπάρχει μᾶλλον ἢ νοητὴ προσκόλλησις εἰς θραύσματα ἔστω ἀξιολογίας. Ἐξ ἄλλου, ἑμῶς, συνειδήσις ἀνταγία τῆς ὥρας κατ' ἀρχὴν, ἀγρυπνὸς καὶ ἄρρεπτος ἐν τῇ βίωσιν τοῦ πρὸ αὐτῆς ἀξιολογικοῦ χάους, ἐνδέχεται καὶ νὰ μὴ ἐπαρκέσῃ πρὸς ἐπιγεφυρώσιν πῶς αὐτοῦ ἀνεμπότιστος ἴσως ἀπὸ τὸ νᾶμα τῆς οὐσίας· καὶ τότε ὑπέχει τὴν τραγικὴν μοῖραν τοῦ μηδενισμοῦ. Ἡ περίπτωσις ἑμῶς εἶναι ὀριακὴ.

§ 40. Ἡ προβολὴ τοῦ χάους καλύπτει μόνον τὴν ἀξιολογίαν τῆς ζωῆς· ἢ ἐκ δυνατοτήτων συγκρότησις τῆς πραγματικότητος, οἷα παρίσταται ἐν τῇ μέγρῃ τοῦδε «πρακτικῇ ἐμπειρίᾳ» τῆς συνειδήσεως. Ἔσται ἀδιάτακτος· καὶ μόνον ἢ πρόκυψις ἰδιαίτερος ἐκάστης δέσμης δυνατοτήτων, καθὼ συνάρτησις θεοντολογικῶς, ἀξιολογικῶς προσανατολισμένου, βλήματος. Ἐφίσταται ἤδη, ὡς πρὸς τὴν πιθανότητα αὐτῆς τὴν ἀντανάγκασιν τῆς ἀξιολογικῆς ἐρημίας. Οὕτω, δὲν ὑπάρχει χάος παντελὲς πρὸ τῆς συνειδήσεως. Ἀναδεύονται πρὸ αὐτῆς, οἰονομῶς ἀκάντια ἐπιπλέοντα ἐπὶ τοῦ χάους, πρόθυμα νὰ υποδαστάσῃ τὴν κίνησιν αὐτῆς, διάφοροι προκείμενοι δυνατότητες. Καὶ εἶναι μέχρι τὸ πλῆθος αὐτῶν. Ὅσῳ πλοῦσία εἶναι ἢ μέγρῃ τοῦδε «πρακτικῇ ἐμπειρίᾳ» τῆς συνειδήσεως. Ἡ μέγρῃ τοῦδε «ἱστορία» αὐτῆς δὲν ἀποδαίνει ματαίᾳ. Μεταξὺ ἑμῶς τῶν προκειμένων τούτων δυνατοτήτων προέχει κρίσιμος, οἰονομῶς συμπεριληπτικὴ ἢ μᾶλλον προϋπόθεσις πασῶν τῶν ἄλλων, ἢ πρώτη δυνατότης, ἦτοι πρὸς περαιτέρω ζωὴν τῆς συνειδήσεως. Οὕτω καὶ τὸ καίριον ἐνταῦθα, τὸ καὶ ἀρχικόν» πλῆρωμα τοῦ «καθορισμοῦ», — τὸ κύριον ἐν τῇ εἰσαγωγικῇ δοκιμασίᾳ τῆς ἐλευθερίας —, εἶναι τὸ πρῶτον ἐρώτημα, τὸ ἐκ τῆς ἐν τῇ πρώτῃ δυνατότητι διττότητος: νὰ καταδοθῇ ἐντὸς τοῦ χάους ἢ συνειδήσις ἢ νὰ προβῇ εἰς ὑπερνήκησιν αὐτοῦ, εἴτε, ἀπλοῦστερον, νὰ παραδεχθῇ ἢ νὰ ἀρνηθῇ τὸ χάος ἢ συνειδήσις· ἦτοι, νὰ σούσῃ ἢ νὰ ζήσῃ ἢ συνειδήσις. Ἐκ τῆς ἐκβάσεως τοῦ πρώτου αὐτοῦ ἐρωτή-

§ 40.— 1. Βλ. § 2.

2. Βλ. § § 5, 6.

ματος, ἐκ τῆς προκρίσεως τοῦ ἐτέρου ἢ τοῦ ἐτέρου ἀνδεχομένου τῆς πρώτης αὐτῆς δυνατότητος, προκύπτει ὡς δέον, ὡς τὸ **πρῶτον δέον**, ἢ συντήρησις ἢ ἢ ἀπάρησις τῆς ζωῆς· ἐξ οὗ ὡς «ἀρχικόν» δεοντικὸν νόηματος παντὸς «καθορισμοῦ» ἤρτηται περικτέρω ἢ ἀξιακῇ ἀναπεριβολῇ, οἰασθῆποτε τῶν ἄλλων προκειμένων δυνατοτήτων διὰ τῆς ἐπ' αὐτῆς ἡδῆ κινήσεως τῆς συνειδήσεως, ἢ ἢ ὀριστικῇ ἐξαφάνσει καὶ πασῶν αὐτῶν μετὰ τῆς ἐνότητος τοῦ χάους καταδύσεως τῆς συνειδήσεως. Τὸ «ἀρχικόν» δὲ τοῦτο ἐρώτημα, τὸ ἐνοσηρωτικὸν τῆς ὑπάλτης δογμασίας, τίθεται ὑπὸ καὶ πρὸ τῆς ἰδίας αὐτῆς συνειδήσεως. Εἶναι ἀπόλυτος ὄντως ἢ εἰσβολῇ τῆς εὐθύνης.

§ 41. Ἡ συνειδήσις ἐναντι τοῦ «πρώτου ἐρωτήματος», ὡς καὶ ἐπὶ παντὸς θέματος δεοντικῆς ἀποφάνσεως, δὲν ἔχει περιθώρια ὑποκειμενικὰ πρὸς τοιαύτην ἢ τοιαύτην στάσιν. Ἀπλῶς, ἢ ἔχει ἢ δὲν ἔχει τὴν ἀναγκαστὴν ὀριστικότητα, καὶ οὕτω τὴν ἐπάρκειαν, ὥστε νὰ συλλάβῃ τὴν ὀρθὴν ἔκθεσιν τοῦ πρώτου ἐρωτήματος, ἢ καὶ νὰ λάβῃ ἐν γένει τὴν ὀρθὴν στάσιν. Καὶ μόνον ἐν περιπτώσει ἀρνητικῇ προκύπτουν τὰ ὑποκειμενικὰ περιθώρια πρὸς τοιαύτην ἢ τοιαύτην παρεκτροπὴν πλέον. Τὸ μὲν ἀμαρτάνειν πολλαχῶς ... τὸ δὲ κατορθοῦν μοναχῶς. Ἡ συνειδήσις, ἢ παντελῶς ὀριστος, καθίσταται ἀπλῶς τὸ πεδῖον τῆς συναντήσεως καὶ τῆς συναφείας στοιχείων ἀντικειμενικῶν, ἢ ἐκπορευομένων ἐξ ἐκατέρας τῶν ἐδρῶν τῆς οὐσίας. Ἡ ἐξ «ἀρχῆς» αὐταξίας κατεβύουσις εὐρίσκει ἐνότητος τῆς συνειδήσεως δυνατότητα ἐκ προκειμένης πραγματικότητας, καὶ συνάπτεται ὡς χαρακτηρ μετ' αὐτῆς. Τοῦτο εἶναι ἢ ἀξιακῇ περιβολῇ τῆς δυνατότητος, ἢ ἐπιλογῇ καὶ δεοντικῇ προαγωγῇ, τοῦ δυνατικοῦ νόηματος. Ἡ τοιαύτη ἐξ ἄλλου συνάντησις καὶ συνάσεια τῶν ἐξ ἐκατέρας τῶν ἐδρῶν τῆς οὐσίας ἐκπορευομένων στοιχείων προϋποθέτει σχέσιν μετὰ τῶν αὐτῶν κατ' ἑαυτὴν ὀφισταμένην, ἢ τῆς

§ 41.— 1. Μακρὰ παρὰδοσις ἐν τῇ φιλοσοφικῇ ὀρολογίᾳ ἔχει προσδώσει εἰς τὸν ὄρον «ἀντικειμενικός» νόημα ὑπερβαῖνον τὴν σημασίαν αὐτοῦ, μέχρι ταυτισμοῦ αὐτῆς πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ ἄπο τοῦ ὑποκειμένου αὐθυπάρκτου, οἷον εἶναι τὸ «ὄν». «Ἀντικείμενον» δηλαδὴ κατὰ κυριολεξίαν σημαίνει τὸ μέρος μόνον τοῦ «ὄντος», ὅπερ ἔχει συλληφθῆ κατὰ ἓνα τρόπον ἐν τῇ συνειδήσει· καὶ ἡδῆ εὐρίσκεται «ἐναντι» τοῦ ὑποκειμένου, «ἀντι-κειται» εἰς αὐτό· ὥστε, ὅτι ἐκ τοῦ «ὄντος» δὲν ἔχει συλληφθῆ κατὰ ἓνα τρόπον ἐν τῇ συνειδήσει, ἐνῆ εἶναι πάντοτε «ὄν», δὲν εἶναι ὅμως «ἀντικείμενον» οὕτω, ἢ λογικῇ ἐξίσωσις τοῦ «ἀντικειμενικοῦ» πρὸς τὸ ἄπο τοῦ ὑποκειμένου αὐθυπάρκτου, οἷον εἶναι τὸ «ὄν», ἀποτελεῖ καιρίαν ἐννοιολογικὴν ὑπερβασίαν. Πβλ. N. H a r t m a n n Zur Grundlegung der Ontologie, 1911, ἰδίᾳ σ. 15, 17.— Ἐν ἐπιγνώσει τῆς σοβαροῦτάτης ἀνακριβολογίας, χρησιμοποιεῖται καὶ ἐνταῦθα ὁ ὄρος «ἀντικειμενικός» ὑπὸ τὴν εὐρείαν κατὰ παρὰδοξιν ἔννοιαν, μὴ ὑπαρχούσης ἄλλωστε οὐδεμιᾶς εὐχεφείας ἐν τῇ σημερινῇ γλώσσει πρὸς δόκιμον ἀντιπατάσασιν αὐτοῦ.

2. Βλ. § 3 ὅπου ὕποσ. 1.

άπλως προβάλλεται ήδη εντός της συνειδήσεως. Ἡ λειτουργία ἀντιστοίχως τῆς συνειδήσεως εἶναι οὕτω νὰ λαμβάνη αὐτὴ τὴν ὀρθὴν στάσιν, ὥστε νὰ ἔγγι, δεκτικότερα, ἔναντι τοῦ δεκτικοῦ ἐκάστοτε ἀντικειμενικοῦ τοιοῦτου στοιχείου. Καί ἡ λήθης ὁμοῦ πάλιν τῆς στάσεως ταύτης ἐξαρτᾶται, σχεδὸν πάντοτε, ἀπὸ τὰ ἴδη, ἐν τῇ συνείδησει συνηνημένα καὶ συνημιμένα ἀντικειμενικὰ τοιαῦτα στοιχεία. Ὁ μόνον ἔναντι τοῦ «πρώτου ἐρωτήματος» ἡ τοιαύτη ἐξάρτησις ἐλλείπει. Ἐν αὐτῇ ζητεῖται συνάντησις καὶ συναφεία, ὀριστική, ἠ ἀρχικῶν, ἐκ τῆς οὐσίας στοιχείων, ἐξαρτητικῶν οὕτω πάσης συναντήσεως καὶ συναφείας πάντων τῶν ἄλλων, καὶ οὐχὶ ἐξαρτωμένων ἐκ τοιαύτης τινός. Ἐνταῦθα, καὶ δοκιμάζεται κατ' ἐξοχὴν ἡ παντελής ὀριμότης τῆς συνειδήσεως.

§ 42. Ἡ παντελής ὀριμότης τῆς συνειδήσεως συνίσταται εἰς γιγάντωσιν ἴδη τοῦ Λόγου καὶ ἀκρίβην τῶν βοηθητικῶν αὐτοῦ ἄλλων ψυχικῶν δυνάμεων (δαισθητικῆς φαντασίας ἠ καὶ μνήμης), ὡς καὶ προόδους τῶν προνομικῶν, «ἀποκαλυπτικῶν», ὁ συναισθημάτων ἠ ἔναντι τῶν κοινῶν, ἀπλῶς «καταστασιακῶν» ὁ συναισθημάτων, καὶ εἰσέτι συντονισμόν τῶν «ἀποκαλυπτικῶν» συναισθημάτων μετὰ τοῦ ἀρχιτέκτονος Λόγου, ὁ προσέτι δὲ ἰεράρχησιν καὶ πειθάρχησιν, ὑπὸ τὴν συνθετικὴν ἐνέργειαν τοῦ Λόγου, τῶν παντὸς εἶδους ἐπιθυμιῶν ὁ καὶ τῶν ἀπλῶς «καταστασιακῶν» συναισθημάτων, ἡ καὶ τῶν βοηθητικῶν αὐτοῦ ἄλλων ψυχικῶν δυνάμεων (δαισθητικῆς φαντασίας καὶ μνήμης). Ἐξ ἄλλου ἡ τοιαύτη συγκρότησις τῆς συνειδήσεως εἰς παντελῆ, ὀριμότητα ὑπάρχει ἐπιτευγμένη μόνον κατόπιν προτέρου ἐμποτισμοῦ αὐτῆς, ἔστω καὶ ἀνεπιγνώστως ἐνίοτε, ἀπὸ τὸ νῆμα τῆς οὐσίας ἠ οὕτω καὶ ἀπὸ τὴν ἀναύγειαν τῶν αὐταξίων «ἀρχῶν».

§ 43. Διὰ τῆς ἄκρας λειτουργικῆς ἐπαρκείας κυρίως τοῦ ἀρχιτέκτονος Λόγου, — καὶ οὕτω ἔσσει καὶ τῶν λειτουργικῶν νόμων αὐτοῦ, ἡ καθαρὰ ἐπίγνωσις

3. Βλ. ὁμοῦ καὶ § § 45, 46, περὶ τῆς λειτουργίας τοῦ «ἀποκαλυπτικοῦ συναισθηματος».

4. Δεδομένου, ὅτι ἡ ἐν τῷ «πρώτῳ ἐρωτήματι» συντετελεσμένη ἤδη συνάντησις καὶ συναφεία εἶναι ἀκριβῶς, ἐκ τῆς λογικῆς φύσεως τῆς «ἐρωτήσεως», μὴ ὀριστικῆ. Ἐξ ἄλλου ὁμοῦ περὶ τῆς ἀποφασιστικότητος καὶ τῆς «μὴ ὀριστικῆς» αὐτῆς συναντήσεως καὶ συναφείας βλ. § 44.

§ 42. 1. Ἡ δαισθητικὴ φαντασία ἀνακαλύπτει τὴν ὑπαρξίν δυνατοτήτων ἠ ἀποκαλυπτικὸν συναίσθημα συλλαμβάνει τὴν αὐταξίαν αὐτῶν. Τοπικὴ ἐναύρωσις τῆς πρώτης εἶναι ὁ ἔφευρέτης, τῆς δευτέρας ὁ ὄχιος. Ὁ ποιητὴς καὶ ὁ καλλιτέχνης ἐπίσης ἔχουν εἰς μέγαν βαθμὸν καὶ τὴν μὲν καὶ τὸ δέ ἐκ τῆς μὲν ἡ πρωτοτυπία, ἐκ τοῦ δὲ τὸ κάλλος τοῦ ἔργου αὐτῶν.

2. Βλ. § 22.

3. Πβλ. Πλάτωνος Πολιτεία, Θ, 58) a b

καὶ ἀρτία ἐφαρμογή, τῶν ὁποίων εἶναι στοιχεῖον πυρηνικὸν τῆς λειτουργικῆς ἐπαρκειᾶς αὐτοῦ — ἢ παντελῶς ὄριμος συνειδήσις προβάλλει εἰς τὴν πρόκρισιν τοῦ ἐτέρου τῶν ἐν τῷ «πρώτῳ ἐρωτήματι» ἐνδεχομένων, καὶ οὕτω εἰς τὴν «πρώτην» δεοντολογικὴν φάσιν τοῦ «πρώτου καθορισμοῦ», ὡς ἐξῆς: Οἰονδήποτε προκρίθη τῶν ἐν τῷ «πρώτῳ ἐρωτήματι» δύο ἐνδεχομένων, εἴτε τὸ ἐνδεχόμενον νὰ ἦτο ἢ συνειδήσις, ὑπερνηκωμένον ὑπ' αὐτῆς τοῦ χάους, εἴτε τὸ ἐνδεχόμενον νὰ σβύσῃ ἢ συνειδήσις, καταδυσμένη καὶ αὐτὴ ἐντὸς τοῦ χάους, ἢ δεοντικὴ αὐτὴ πρόκρισις προϋποθέτει σχέσιν καθ' ἑαυτὴν ὑπαρκτὴν μεταξὺ καταθύσεων ἐξ αὐταξίας «ἀρχῆς» καὶ τοῦ ἐτέρου τούτου ἐνδεχομένου ἄνευ τοιαύτης σχέσεως οὐδαμῶς στηρίζεται ἢ πρόκρισις τοῦ ἐτέρου τούτου ἐνδεχομένου ἢ πρόκρισις τοῦ ἐνδεχομένου τούτου στηρίζεται μόνον, καθ' ὅσον εἶναι προβολή, ἐντὸς τῆς συνειδήσεως τῆς καθ' ἑαυτὴν ὑπαρκτῆς σχέσεως ταύτης· καὶ ὁ συντρέχων ἄλλωστε πρὸς τὴν πρόκρισιν τοῦ ἐνδεχομένου τούτου ἀποκλεισμός τοῦ ἄλλου ἐνδεχομένου στηρίζεται μόνον, καθ' ὅσον ἢ πρόκρισις, καὶ οὐχὶ ὁ ἀποκλεισμός, τοῦ ἄλλου αὐτοῦ ἐνδεχομένου θὰ ἦτο σφάλμα, ἦτοι παρεκτροπή, οἷα θὰ ἦτο ὡς ἐκτροπή ἀκριβῶς ἐκ τῆς καθ' ἑαυτὴν ὑπαρκτῆς σχέσεως ταύτης, καὶ προβολή, οὕτω ἀντ' αὐτῆς ἐντὸς τῆς συνειδήσεως ἄλλης, μὴ ὑπαρκτῆς, σχέσεως. Ἡ καθ' ἑαυτὴν ἕμως ὑπαρκτὴ σχέση αὐτὴ ἀποτελεῖ ἄνευ ἐτέρου ἀνησιν ἦδη, τοῦ χάους· ἦτοι τῆς ἀρνήσεως πάσης καθ' ἑαυτὴν ὑπάρξεως στοιχείου ἐξ αὐταξίας «ἀρχῆς», ἢ, θεατικῶς, καὶ σχέσεως μετ' αὐτοῦ. Ὡστε, ἄνευ ἐτέρου, συνιστᾷ ὑπερνήκισιν ἦδη, τοῦ χάους οἰαδήποτε πρὸ τῆς συνειδήσεως ἑκάστας τοῦ «πρώτου ἐρωτήματος», ἀκόμη καὶ ὑπὲρ τοῦ ἀντιθέτου πρὸς τὴν ὑπερνήκισιν τοῦ χάους ἐνδεχομένου· δεδομένου, ὅτι καὶ ἢ πρόκρισις τοῦ ἀποδεικτικοῦ τοῦ χάους ἐνδεχομένου θεμελιώσεται ἀφεύκτως εἰς ἀνησιν ἦδη, τοῦ χάους. Οὕτω, ἢ πρόκρισις ὑπὸ τῆς συνειδήσεως τῆς ἐντὸς τοῦ χάους καταδύσεως, καὶ οὐχὶ τῆς ὑπερνήκισιν τοῦ χάους, αὐτοαναιρεῖται ἀδηρῶς ἐξ αὐτῆς τῆς θεμελιώσεως αὐτῆς. Ἡ μόνη, ἔθεν ἑκάστας τοῦ «πρώτου ἐρωτήματος», ἢ μὴ αὐτοαναιρουμένη, ἐξ αὐτῆς τῆς θεμελιώσεως αὐτῆς, εἶναι ἢ καθ' ἢν ἢ συνειδήσις προκρίνει· καὶ προάγει οὕτω εἰς δέον, εἰς τὸ πρῶτον δέον, τὴν ὑπ' αὐτῆς ὑπερνήκισιν τοῦ χάους, τὴν ζωὴν λοιπὸν αὐτῆς.

§ 44. Ἡ ἐρθὴ ἕμως ἑκάστας αὐτῆ τοῦ «πρώτου ἐρωτήματος» προκύπτει καὶ κατ' ἄλλον τρόπον, καὶ δὴ μᾶλλον ἄμεσον διὰ τῆς ριζικῆς ἐρμητικῆς τοῦ «πρώτου ἐρωτήματος», ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος Λόγου ἐπίσης. Ἡ παρουσία δηλαδὴ τοῦ «πρώτου ἐρωτήματος» ἀναγνωρίζεται ὡς φάσις ἦδη, τῆς ζωῆς τῆς συνειδήσεως, καὶ ἄριστος ἦδη, τοῦ χάους πρὸ αὐτῆς. Ἐθεν ἢ σύλληψις ὑπὸ τῆς

§ 43.— 1. Βλ. § 40.

§ 44.— 1. Δεδομένου, ὅτι τὸ «πρῶτον ἐρώτημα» ἀποτελεῖ σύναψιν ἤδη, προσω-

συνειδήσεως της ὀρθῆς ἐκβάσεως τοῦ «πρώτου ἐρωτήματος» — τῆς προηγουμένης τῆς ζωῆς τῆς συνειδήσεως καὶ ἀρνητικῆς τοῦ χάους πρὸ αὐτῆς — δὲν εἶναι ἄλλο τι εἰμὴ ἐπιλογία τῆς συνειδήσεως πρὸς τὴν κατάστασιν ἡδῆ αὐτῆς καὶ πρὸ αὐτῆς. Ἡ ὀρθὴ λοιπὸν ἐκβάσις τοῦ «πρώτου ἐρωτήματος» εὐρίσκεται οὕτω αὐτοεπιβεβαιωμένη, καὶ ἀνεκτοπίστωτος, πρὸ τῆς συνειδήσεως. — Οὕτω καὶ παρίσταται σαφέστατον, ὅτι εἶναι ἀνεπίτευκτος ἡ ἐξόδος ἐκ τῆς ζωῆς δι' αὐτῆς τῆς ζωῆς, οἷα ἡ παρουσία τοῦ ἐρωτήματος περὶ τῆς ζωῆς αὐτῆ ἢ ἀντιμετώπισις τοῦ ἐρωτήματος περὶ τῆς ζωῆς ἀποτελεῖ τρόπον ἐμμονῆς ἐντὸς τῆς ζωῆς. Ἀδιάλυτος εἶναι ὁ κύκλος τῆς ζωῆς, ἀναναίρετος καὶ αὐτόθετος ἢ παρουσία τῆς ζωῆς, διὰ τὴν συνείδησιν τοῦ ὑποκειμένου αὐτῆς. Ἡ αὐτόθετος ἑμὸς οὕτω καὶ ἀναναίρετος τῆς ζωῆς, ἐπιβάλλων εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ ὑποκειμένου αὐτῆς, καὶ διὸ ὡς δι' ἀπλῆς προβολῆς ἐντὸς αὐτῆς, τὴν δεοντικὴν κατάστασιν τῆς ζωῆς, ἐνέχει κατὰ τοῦτό καὶ τὴν αὐταξίαν ἐπίσης τῆς ζωῆς, ἦτοι τὴν ἀξίαν τῆς ζωῆς αὐτῆς καθ' ἑαυτὴν ὑπὸ τὸν ὅρον ἀξία νοουμένης πηγῆς κατευθύνσεων προσδιοριστικῶν τῆς συνειδήσεως εἰς πληρώσεις ἀναμαρτήτους καὶ αὐτάρκειας. Καὶ οὕτω ἡδῆ προβάλλει «ἀρχικόν» δεοντικὸν νόημα παντός «καθορισμοῦ» ἢ αὐτόθετον καὶ αὐτάξιον, ἢ ὡς εἶναι τὸ αἴτημα τῆς γνησίως ἡθικῆς.

§ 4δ. Ἐἶναι τοῦ πρώτου ἐρωτήματος ἢ παντελῶς ὁρμος συνείδησις λειτουργεῖ καὶ διὰ τοῦ ἀποκαλυπτικοῦ συναίσθηματος. Οὕτω, κατὰ προνομιακῆς ὄρας ἀναδύσει ἀμεσῶς ἢ «συναίσθησις» τῆς ἀριετιῆτος τῆς ζωῆς. Δὲν ὑφίσταται πλέον ζήτημα θεμελιώσεως τῆς ζωῆς. Τὸ περὶ τῆς ζωῆς ἐρώτημα σθένεται καὶ λάμπει τὸ «ἀγαθόν» τῆς ζωῆς. («...ἡ ζωὴ μέγα καλὸ καὶ πρῶτον»). Ἡ ζωὴ ἐν τῇ ἀπλῇ παρουσίᾳ αὐτῆς ὑπάρχει ὡς ἀπόλυτον πλήρωμα τῆς συνειδήσεως. Καὶ οὕτω ἐπίσης προβάλλει ἀρχικόν δεοντικὸν νόημα παντός «καθορισμοῦ», ἢ αὐταρκεῖς ἔντως ὑπὸ ἐποψὴν «λογοδοσίας», ὡς εἶναι τὸ αἴτημα τῆς γνησίως ἡθικῆς.

ρινὴν ἔστω, νοημάτων, — ὡς ἐκ τῆς λογικῆς φύσεως τῆς «ἐρωτήσεως» — εἰς ἀξιολογικὴν σχέσιν — εἰδικῶς αὐτὸ — ἢ σύναψις ὅμως αὐτῆ δὲν εἶναι εἰμὴ προβολὴ ἐντὸς τῆς συνειδήσεως καθ' ἑαυτὰ ὑπαρκτῶν στοιχείων (μεταβαλλομένων ἀπὸ τῆς προβολῆς αὐτῆς εἰς νοήματα), καὶ μάλιστα εὐρισκομένων ἐξ ἑαυτῶν εἰς ἀξιακὴν σχέσιν καθ' ἑαυτὴν ὑπαρκτῆν, ἀπρόβλητον μὲν εἰσέτι ἐν τῇ συνειδήσει ὑπο τὴν συγκεκριμένην μορφήν αὐτῆς (εἰς τοῦτο ἔγκειται ἢ μὴ ὀριστικότης τῆς κατ' ἐφώτησιν συνάψεως), προβεβλημένην ὅμως, καὶ βεβαιουμένην οὕτω, ὡς πρὸς τὴν καθ' ἑαυτὴν ὑπαψιν αὐτῆς, διὰ τῆς ἀξιώσεως ἀκριβῶς καὶ ἐν τῇ ἀξιώσει τῆς συγκεκριμένης μορφῆς αὐτῆς, ὅπερ ὡς ἐκ τῆς λογικῆς φύσεως ἐπίσης τῆς «ἐρωτήσεως».

2. Πβλ. Θεοδωρακοπούλου op. cit., σ. 337.

3. Βλ. § 40. 1. Βλ. § 16.

§ 45. — 1. Βλ. § 40. 2. Βλ. § 16, 22.

§ 46. Τὸ «ἀποκαλυπτικὸν συναίσθημα» ἕμως, καὶ πέραν τοῦ πρώτου ἐρωτήματος, συλλαμβάνει συγκεκριμένας πλέον ἀξίας, καὶ οὐχ αὐταξίας, αἰσθητικὰς καὶ θρησκευτικὰς, ἢ καὶ ἠθικὰς ἐν στενῇ ἐννοίᾳ· ἀλλ' ἐπίσης καὶ ἄλλας, ἦτοι ἐπιστημονικὰς, ψυχολογικὰς κλπ., καθ' ἕσπον αὐταὶ ὑπάρχουν καὶ ὡς πηγὰὶ διὰ πληρώσεως τῆς συνειδήσεως, ἔχι ἀπλῶς ἀναμαρτήτους, ἀλλὰ καὶ αὐτάρκειας συνάμα. Αἱ συγκεκριμέναι λοιπὸν ἀξίαι παντὸς εἶδους, αἱ διὰ τοῦ ἀποκαλυπτικοῦ συναίσθηματος συλλαμβανόμεναι, οὕτω δὲ ἀποκτώσαι καὶ παρουσίαν ἐντὸς τῆς ζωῆς, μολοῦντι ἐκτὸς τῆς παρουσίας αὐτῆς ἐνέχουν καὶ ἀνταπόκρισιν τινα πρὸς στοιχεῖα τῆς ζωῆς, ἢ δὲν λαμβάνουν ἐν τούτοις ἐκ τῆς ζωῆς τὴν ὑπόστασιν αὐτῶν ὡς ἀξίαι, ἀλλὰ ὑφίστανται ὡς ἀξίαι ἐξ ἑαυτῶν πάντοτε, χωρὶς οὔτε ὑπὸ τῆς συνειδήσεως ἀπὸ τῆς συλλήψεως τυχὸν αὐτῶν νὰ πλασθῶσι, οὔτε ἕμως καὶ ἄλλως πῶς ἐκ τῆς ζωῆς, οἶονεὶ γενετικῶς, νὰ προέλθωσιν· ἀποτελεῖ ἄλλωστε ἡ παρουσία τῶν ἀξιῶν ριζικὴν ὑπέρθασιν τῆς ζωῆς γυμνῆς ἀπὸ πάσης παρουσίας ἡδῆ αὐτῶν. Ἐξ ἄλλου ἕμως αἱ ἀξίαι, ἂν καὶ οὕτω ἐπέκεινα τῆς ζωῆς κατὰ τὴν ρίζαν ἢ καὶ τὴν οὐσίαν αὐτῶν, ἐνέχουν ἐν τούτοις ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως αὐτῶν, καὶ τὴν τάσιν πάντοτε πρὸς «παρουσίαν» ἐντὸς τῆς ζωῆς· οἶονεὶ ἀναμένουν τὴν ἀποκάλυψιν καὶ προβολὴν αὐτῶν καὶ εἰς τὸν χῶρον τῆς ζωῆς. Εἰς τοιαύτην οἶονεὶ κλήσιν ἀποκρίνεται ὁ «δημιουργός» καλλιτέχνης π. χ., ἔστις ἀποκαλύπτει ὠρισμένην ἀξίαν ἐντὸς τοῦ βαθέος στρώματος τῆς οὐσίας, ἔπου ἔκκειτο μέχρι τοῦδε ὑπὸ ἐπίφασιν χάους, ἀπρόσιτος δηλαδὴ εἰς τὸ βλέμμα οἰασθήποτε συνειδήσεως, καὶ εἰσάγει αὐτὴν ἀπὸ τοῦδε καὶ εἰς τὸν πολυσυνειδησιακὸν χῶρον τοῦ «πολιτισμοῦ», ἔπου καὶ ἀποκτᾷ πλέον αὐτὴ ὑπαρξιν «ἱστορικὴν», ἦτοι παρουσίαν προσιτὴν πλέον εἰς τὸ βλέμμα τῆς συνειδήσεως καὶ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων.—Κατὰ ταῦτα αἱ ἀξίαι, ἂν καὶ ἐπέκεινα τῆς ζωῆς κατὰ τὴν ρίζαν ἢ καὶ τὴν οὐσίαν αὐτῶν, ἔχουν ἕμως πάντοτε καὶ ἀνάγκην τῆς ζωῆς, πρὸς ἀπόκτησιν καὶ «παρουσίας», ἦτοι καὶ ἄλλου τρόπου ὑπάρξεως. Οὕτω δὲ ἡ ζωὴ προσλαμβάνει ἀπέραντον ἀξίαν ἐκ τῆς καθολικῆς ταύτης ἀνταυγείας τῶν ἀξιῶν ὡς ἡ μοναδικὴ προϋπόθεσις διὰ τὴν πραγμάτωσιν πάσης ἀξίας, ἦτοι συνάφειαν αὐτῆς πρὸς ἐκ πραγματικότητος δυνατότητα, καὶ εἶτα μετατροπὴν τῆς, καταξιωμένης οὕτω, δυνατότητος ταύτης εἰς περαιτέρω πραγματικότητα. Ὡς μοναδική

§ 46.— 1. Ὅθεν καὶ ὁ ἱστορικὸς διαφορισμός, καὶ συνάμα κοινωνικὸς προσδιορισμός, ἐν τῇ συγκεκριμένῃ διαμορφώσει αὐτῶν πρὸς ἀπόκτησιν παρουσίας ἐντὸς τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου, ἱστορικῆς πάντοτε καὶ συνάμα κοινωνικῆς, (Πβλ. M a x S c h e l e r op. cit., σ. xx, 311 κ. ἐπ.). Τοῦτο δέ, ἀσχετῶς παντὸς «σχετικισμοῦ», ὑπονοοῦντος καὶ διαστρεπτικὴν ἐπὶ τῶν ἀξιῶν ἐπίδρασιν τοῦ κοινωνικοῦ εἰδικῶς, καὶ δὴ ταξικοῦ, παράγοντος.

προϋπόθεσις ἑμως διὰ τὴν πραγματάωσιν τῶν ἀξιῶν, διὰ τὴν ἀπόκρισιν οὕτω εἰς τὴν ἐκ τοῦ ἐπέκεινα «κλήσιν» τῶν ἀξιῶν, ἢ ζωῇ προβάλλει εἰς τὴν συνειδήσιν τοῦ ἀνθρώπου οὐχὶ ὡς κατάστασις ἀπλῶς αὐτόθετος καὶ αὐταξία ἢ καὶ ἀγίότητος ἔμπλεως, ὡς ἀγαθὸν οὕτω ὑπατον ἢ καὶ δῶρον θεῖον, ἀλλὰ κυρίως ὡς βαρὺ χρέος καὶ ὡς μεγίστη ἀποστολή. Ὅθεν καὶ ἡ τέλεισις τῆς ζωῆς παρίσταται εἰς τὴν συνειδήσιν τοῦ ἀνθρώπου οὐχὶ μόνον ὡς μετέληψις ἔστω χάριτος, ἀλλὰ πρὸ πάντων ὡς διακονία καὶ ἀθλήσις. Ἐπὶ τούτῳ δὲ ἡ πλήρωσις τῆς ζωῆς ὡς ἔλου καὶ ἐκάστης ὥρας τῆς ζωῆς καθίσταται κάριον καὶ πρῶτιστον μέλημα καὶ ἀγώνισμα. Ἡ ζωῇ, καθ' ὧραν καὶ ὡς ἔλον, προσλαμβάνει τὸ σχῆμα τοῦ ἠθικοῦ προβλήματος, διὰ τὴν ὀξιωτάτην πλήρωσιν αὐτῆς.

§ 47. Ἡ παντελῶς ὄριμος συνειδήσις, ἢ ἀπταιστως συλλαμβάνουσα τὴν ὀρθὴν ἔκδοσιν τοῦ «πρώτου ἐρωτήματος», εἶναι τὸ ὑποκείμενον τῆς ἠθικῆς ἐν τῇ ἰδεατῇ ἀρτίωσει αὐτοῦ. Ἐν τῇ πραγματικῇ ἑμως ζωῇ τῶν ἀνθρώπων, οἰαδῆποτε καὶ ἂν εἶναι ἡ ὀριμότης τῆς συνειδήσεως, τοιοῦτον ἰδεατῶς ἄρτιον ὑποκείμενον τῆς ἠθικῆς δὲν ὑπάρχει· ἔτι μόνον ὑπάρχει, εἶναι προσέγγισις πάντοτε πρὸς αὐτό. Οὕτω, ὁ ἀρχιτέκτων Λόγος οὐδέποτε εἶναι ἀτέγκτως ἀρχιτέκτων ἐν τῇ συνειδήσει, ὡς ἐπίσης οὐδέποτε ἀτεγκτος εἶναι ἢ ὑπὸ τὴν συνθετικὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ ἱεράρχησις καὶ πειθάρχησις τῶν ἐπιθυμιῶν καὶ τῶν ἀπλῶς «καταστασιακῶν» συναισθημάτων ἢ καὶ τῶν βοηθητικῶν αὐτοῦ ἄλλων ψυχικῶν δυνάμεων. Τοῦτο μάλιστα ἰδίᾳ πέρα τοῦ «πρώτου ἐρωτήματος», κατὰ τὴν ἀλλην, καὶ μᾶλλον καθημερινὴν, ἠθικὴν προβληματικότητα. Οὕτω ἑμως, ὡς ἐκ τῆς ἐλλείψεως τῆς ἀτέγκτου ἐπιβολῆς τοῦ Λόγου, ἢ λήψις ἐκάστοτε ὑπὸ τῆς συνειδήσεως τῆς ὀρθῆς στάσεως δὲν εἶναι αὐτόματος καὶ ἀπαρέγκλιτος· ἀντιθέτως, ὑπόκειται εἰς ταλαντεύσεις, κλονισμούς, ἐνέδρας, καὶ ματαίωσιν ἐνδεχομένης τῆς ἐπελεύσεως αὐτῆς. Ἀλλὰ ἡ τοιαύτη ἀκριβῶς ἀνασφάλεια, ἢ ἀενάως ἐπικίνδυνος πορεία παραλλήλως πρὸς τὴν ἐλλοχεύουσαν «ἁμαρτίαν», εἶναι τὸ κατ' ἐξοχὴν «ἀνθρώπινον» στοιχεῖον τῆς ἠθικῆς· ἢ ἀσφαλῆς καὶ ἀκίνδυνος κίνησις, ἢ αὐτόματος καὶ ἀπαρέγκλιτος σύμπτωσις πρὸς τὸν «ἠθικὸν νόμον», εὐρίσκειται, ὅπως ἐδίδασκεν ὁ Kant, καὶ πέρα τῆς ἀνθρωπίνης περιοχῆς, ὡς ἰδιότης πλέον τῆς ἀγιότητος ἢ καὶ τῆς θεότητος. Τὸ «ἀνθρώπινον» ἑμως τοῦτο στοιχεῖον τῆς ἠθικῆς ἐντείνεται ἐπὶ μᾶλλον εἰσέτι. Ὁ ἀρχιτέκτων Λόγος, καὶ ἀσχέτως τῆς ἐλλείψεως ἀτέγκτου ἐπιβολῆς αὐτοῦ ἐπὶ ἐπιθυμιῶν καὶ συναισθημάτων καὶ ἄλλων ψυχικῶν δυνάμεων, καὶ τῆς ἐνδεχομένης οὕτω παρεκτροπικῆς ἐπ' αὐτοῦ ἐπιδράσεως αὐτῶν, οὔτε αὐτομάτως οὔτε ἀπαρέγκλιτως συλλαμβάνει τὴν ὀρθὴν

§ 47.— 1. Βλ. § 42.

2. Πβλ. § 21.

ἐκβάσιν τοῦ ἠθικοῦ προβλήματος ἐκάστοτε, ἀλλὰ ὑπέχει ἐξ ἰδίων ταλαντεύσεις καὶ κλονισμούς, γνωρίμους ὑπὸ τὸ ἔνομα τῆς ἀμφιβολίας. εἰς ἔντασιν ἐναγώνιον καὶ λίαν παρατεταμένην ἐνίοτε, πρὶν φθάσῃ τελικῶς, ἐὰν φθάσῃ, εἰς τὴν σύλησιν τῆς ἐρθῆς ἐκβάσεως τοῦ ἠθικοῦ προβλήματος. Ἐξ ἄλλου, καὶ τὸ «ἀποκαλυπτικὸν συναίσθημα», συλλαμβάνον τὴν ἀγιότητα τῆς ζωῆς εἴτε συγκεκριμένην αὐταξίαν, δὲν παρέχει εἰς αὐτὰς παρουσίαν ἔσασί ἐν τῇ συνειδήσει, καὶ ἀνεκτόπιστον ὑπὸ ἄλλων πληρώσεων αὐτῆς· ἔθεν καὶ ἡ κατόπιν τῆς λειτουργίας τοῦ «ἀποκαλυπτικοῦ συναίσθηματος» ληΐς ὑπὸ τῆς συνειδήσεως τῆς ἐρθῆς στάσεως ὑφίσταται εἰς διηγετῆ κίνδυνον ματαιώσεως, προελεύσεως μάλιστα πολλαπλῆς.

§ 48. Ἐν τούτοις, παρὰ τὴν πολλαπλῶς καὶ ἀπαύτως ἐπαπειλουμένην οὕτω κρίσιμον πλάνην, τὸ «ἀνθρώπινον» ὑποκείμενον τῆς ἠθικῆς, μόνον ὑπαρκτόν, ἀναδέχεται μετ' ἐπιγνώσεως τὴν τέλεσιν τῆς ζωῆς, οὐχὶ ἀπλῶς ὡς μετὰ ληψιν χάριτος, ἀλλὰ καὶ ὡς διακονίαν καὶ ἀθλήσιν. Οὕτω καὶ ἀντιμετωπίζει ἀξιολογικῶς τὰς ἐκ τῆς πραγματικότητος δυνατότητας, αἵτινες προβάλλουν ἤδη — ἀπὸ τῆς ἀναδοχῆς, ἦτοι δεοντικῆς καταφάσεως, τῆς ζωῆς — μὲ τὴν αἵτησιν τῆς ἀξιακῆς ἀναπεριβολῆς· ὅπως δι' αὐτῶν ἄλλωστε καὶ προσδύσῃ εἰς ἐκάστην ὥραν τῆς ζωῆς τὴν ἀξιοτάτην πλήρωσιν. Εἰς τοῦτο ἀκριβῶς ἡμῶς ἐξαντλεῖται κατ' οὐσίαν τὸ καθαρὸν ἠθικὸν πρόβλημα.